

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Beatos Bubilaitytės,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Pagrindiniai ir antraeiliai daiktai

Principal and Auxiliary Things

Vadovas: doc. dr. Algirdas Taminskas

Recenzentas: asist. Renata Juzikienė

Vilnius 2007

Turinys

Turinys.....	1
Ižanga.....	3
1. Daikto samprata.....	5
1. 1. <i>Res</i> samprata romėnų teisėje.....	5
1. 2. Šiuolaikinė daikto samprata Lietuvos teisėje.....	6
1. 3. Šiuolaikinė daikto samprata užsienio valstybių teisėje.....	9
2. Daiktų skirstymas į pagrindinius ir antraeilius.....	13
2. 1. Pagrindiniai ir papildomi daiktai romėnų teisėje.....	13
2. 2. Pagrindiniai ir antraeiliai daiktai Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje.....	14
2. 2. 1. Sistema.....	14
2. 2. 2. Pagrindinių ir antraeilių daiktų samprata.....	16
2. 2. 3. Teisinės pasekmės.....	18
2. 2. 4. Skirstymo specifika palyginti su kitomis daiktų klasifikacijomis.....	20
3. Antraeilių daiktų rūšys.....	22
3. 1. Esminės pagrindinio daikto dalys.....	22
3. 1. 1. Esminių pagrindinio daikto dalių samprata.....	22
3. 1. 2. Esminių pagrindinio daikto dalių atribojimo nuo priklausinių problema.....	25
3. 2. Vaisiai.....	27
3. 2. 1. Vaisių samprata.....	27
3. 2. 2. Teisinės pasekmės.....	29
3. 3. Produkcija.....	31
3. 3. 1. Produkcijos samprata.....	31
3. 4. Pajamos.....	32
3. 4. 1. Pajamų samprata.....	32
3. 5. Priklausinys.....	34
3. 5. 1. Teisiškai reikšmingas ryšys.....	34
3. 5. 2. Sudėtingi daiktų ryšiai.....	38
3. 5. 2. 1. Pagrindinio daikto ir jo priklausinio atribojimo problema.....	38

3. 5. 2. 2. Pagrindinių daiktų ir jų priklausinių skaičiaus problema.....	41
3. 5. 3. Administravimo sistemos duomenų apie priklausinį teisinė reikšmė.....	42
3. 5. 3. 1. Nekilnojamojo turto registro duomenų apie priklausinius teisinė reikšmė.....	43
3. 5. 3. 2. Nekilnojamojo turto objekto kadastrinių duomenų teisinė reikšmė.....	45
3. 5. 3. 3. Daikto adreso teisinė reikšmė.....	47
Išvados.....	49
Literatūros sąrašas.....	51
Santrauka.....	57
Summary.....	58

Ižanga

Temos aktualumas, originalumas ir naujumas. 2001 m. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas ir Lietuvos daiktinė teisė grįžo prie Vakarų Europos teisės tradicijų. Pagrindinių ir antraeilių daiktų institutas yra specifinis, nes dalis teisinio reguliavimo buvo modifikuota, o kita dalis liko nepakitusi. Būtinybė suderinti naują doktriną, kurios reikalauja naujas civilinis kodeksas,¹ ir senas Lietuvos teisės tradicijas bei senąją teismų praktiką ir naujojo civilinio kodekso teisės normų aiškinimą ir taikymą parodo magistro darbo temos aktualumą tiek teorijai, tiek praktikai. Be to, Lietuvoje ši tema yra beveik neanalizuota. Aktualių monografijų, mokslinių straipsnių ar daktaro disertacijų nagrinėjama tema nėra. 2005 m. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Civilinės teisės ir civilinio proceso katedroje buvo apgintas magistro darbas tema „Pagrindiniai ir antraeilieji daiktai pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą“.² Nuo minėto darbo šis tyrimas skiriasi darbo tikslu ir darbo objektu.

Darbo tikslai. Šio darbo tikslas yra išanalizuoti pagrindinių ir antraeilių daiktų instituto prigimtį, išnagrinėti pagrindinių ir antraeilių daiktų sampratą, šio skirstymo ypatumus ir reikšmę, o taip pat išskirti Lietuvos teisės teorijoje ir praktikoje kylančias problemas, susijusias su daiktų skirstymu į pagrindinius ir antraeilius, išanalizuoti jų sprendimo variantus ir juos įvertinti.

Darbo objektas. Darbe nagrinėjama pagrindinių ir antraeilių daiktų instituto prigimtis, samprata, ypatumai ir reikšmė bei aktualiausias Lietuvos teisės teorijoje ir praktikoje kylančios problemos, susijusios su daiktų skirstymu į pagrindinius ir antraeilius. Su nagrinėjama tema taip pat yra susijusios užsienio teisėje kylančios daiktų skirstymo į pagrindinius ir antraeilius problemos, tačiau šiame darbe šie klausimai bus nagrinėjami tik tiek, kiek tai būtina siekiant išanalizuoti Lietuvos teisės teorijai ir praktikai kylančias problemas, susijusias su daiktų skirstymu į pagrindinius ir antraeilius. Šiam tikslui pasirinktos tokios valstybės: Latvija (nes ji yra kaimyninė valstybė, esanti panašioje istorinėje situacijoje), Italija ir Kanados Kvebeko provincija (nes šių valstybių civiliniai

¹ Prof. V. Mikelėnas. Cituojama pagal SAULIŪNAS, Darius. Lietuva turi naują Civilinį kodeksą. *Justitia*, 2000, Nr. 4-5 (28-29), p. 4.

² BABIEDAITĖ, Sandra. Pagrindiniai ir antraeilieji daiktai pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą: magistro darbas. Vilnius, 2005.

kodeksai buvo naudojami kaip šaltiniai naujam Lietuvos civiliniam kodeksui parengti), Prancūzija ir Austrija (nes jų civiliniai kodeksai turi galias istorines tradicijas) ir Rusija (nes Lietuvos teisė ilgą laiką buvo veikiamą šios valstybės teisinės minties). Pagrindinis dėmesys skiriamas Lietuvos teisės analizei, nes Lietuvoje pagrindinių ir antraeilių daiktų reguliavimas yra neseniai pakeistas, itin aktualus yra seno ir naujo teisinio reguliavimo santykis ir šie klausimai dar nebuvo pakankamai analizuoti.

Tyrimo metodai. Nagrinėjant šią temą buvo panaudota keletas tyrimo metodų. Pirmiausia lyginamasis metodas, kuris pasireiškia lyginant seną ir naują pagrindinių ir antraeilių daiktų reguliavimą Lietuvoje, lyginant Lietuvos ir užsienio civilinių kodeksų teisinės nuostatas ir lyginant Lietuvos teisės aktų nustatytą teisinį reguliavimą bei teismų praktikos ir teisės doktrinos pateiktus išaiškinimus sprendžiant probleminius klausimus. Visi palyginimai atliekami siekiant užtikrinti pagrindinių ir antraeilių daiktų instituto analizės išsamumą ir visapusiškumą. Sisteminės analizės metodas panaudotas siekiant apibendrinti esamą situaciją, nustatyti reikšmę, išskirti ypatumus, problemas, jas išnagrinėti. Taip pat naudotas loginis metodas, kurio pagalba apibendrinamos pateiktos skirtingos pozicijos bei daromos išvados.

Svarbiausi šaltiniai. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinių ir antraeilių daiktų institutas ir jo problematika Lietuvos teisėje nėra išsamiai išnagrinėta, analizuojant pasirinktą temą daugiausia remiamasi Lietuvos ir užsienio (Latvijos, Italijos, Kanados Kvebeko provincijos, Prancūzijos, Austrijos, Rusijos) teisės aktais, Lietuvos teismų praktika bei Lietuvos teisės mokslo darbais. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika atskleidžia aktualiausias Lietuvos teisės praktikai, o Lietuvos teisės doktrina – pagrindines Lietuvos teisės teorijai kylančias problemas, susijusias su daiktų skirstymu į pagrindinius ir antraeilius.

1. Daikto samprata

Prieš pradedant pagrindinių ir antraeilių daiktų analizę, būtina išsiaiškinti, kas apskritai yra daiktas. Egzistuoja įvairių daikto sampratų: filosofinė, teisinė, fizikinė, literatūrinė, buitinė ir kt. Jos turi bendrų bruožų ir panašumų, o taip pat ir skirtumų. Šiame darbe bus nagrinėjama teisinė daikto samprata: šio instituto kilmė ir šiuolaikinė daiktų samprata Lietuvos civilinės teisės moksle, Lietuvos bei užsienio teisės aktuose.

Pirmoji reikšminga, šiuolaikinį teisinį reguliavimą itin įtakojusi, teisinė daiktų samprata siejama su Senovės Romos teise.

1. 1. *Res* samprata romėnų teisėje

Romėnų teisėje daiktams apibūdinti vartota *res* sąvoka, dėl kurios romanistinėje literatūroje išsiskiria dvi pozicijos. Vieni autoriai (Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S., Kolańczyk K.) teigia, kad romėnai „nesuformulavo bendrosios daiktų sąvokos“.³ Kartu pažymima, kad egzistavusi daiktų klasifikacija liudija aiškų intuityvų *res* suvokimą kiekviename žingsnyje.⁴ Kiti autoriai (Krasnokutskij V. A., Litewski W.) laikosi nuomonės, kad romėnų teisėje buvo suformuluotas daiktas, kaip pavienis, atskirtas, materialus objektas, kuris gali būti žmogaus panaudotas.⁵

Atkreiptinas dėmesys, kad romėnų teisė buvo suformulavusi daiktų sąvoką⁶ – daiktus jie įvardijo *res*. Tačiau nė vienas romėnų teisės šaltinis nepateikia tikslaus ir išsamaus *res* apibrėžimo.⁷ Vis dėl to, nors tikslus apibrėžimas ir nepateiktas, romėnų teisėje buvo atskleista sąvokos *res* prasmė. Aiškiausiai tai parodo romėnų naudota daiktų

³ NEKROŠIUS, Ipolitas; NEKROŠIUS, Vytautas; VĖLYVIS, Stasys. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 99.

⁴ Kolańczyk K. *Prawo rzymskie*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, 2001, p. 265. Cituojama pagal JONAITIS, Marius. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 95.

⁵ Litewski W. *Podstawowe wartości prawa rzymskiego*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2001, p. 84. Cituojama pagal JONAITIS, Marius. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 94.

⁶ Pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną sąvoka – tai mąstymo turinio elementas, reiškiamas žodžiu ar žodžiais. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.autoinfa.lt/webdic/>.

⁷ Pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną apibrėžimas – tai tikslus, logiškas aptarimas, sąvokos turinio nustatymas, definicija. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.autoinfa.lt/webdic/>.

klasifikacija, ypač skirstymas į *res corporales* ir *res incorporales*. Taigi darytina išvada, kad romėnai teisėje daiktus įvardijo *res* sąvoka, tikslaus apibrėžimo nepateikė, bet suformulavo teisinę daikto sampratą, kuri bus aptariama toliau.

Kaip jau minėta, daiktų sampratą romėnai atskleidė naudodami įvairias daiktų klasifikacijas, ypač skirstymą į *res corporales* ir *res incorporales*. Iš jos išplaukia, kad romėnai daiktu laikė ne tik tam tikrą materialiąją gamtos dalį, bet ir „teisinius santykius bei teises“.⁸ Dėl šios priežasties šiuolaikiniai teisės mokslininkai, tyrinėjęntys romėnų teisę,⁹ išskiria dvi *res* prasmes: siaurąją, apimančią savarankišką būtį turinčius materialaus pasaulio objektus, ir plačiąją, kuri daiktais laiko abstrakčius objektus, kurių egzistavimo pagrindas – galiojančios teisės normos.

Kadangi „beveik visų šiuolaikinės civilinės teisės sistemų šaknys glūdi Senovės Romos teisėje“, ¹⁰ skirtingų valstybių šiuolaikinė civilinė teisė yra perėmusi siaurąją arba plačiąją *res* sampratą.

1. 2. Šiuolaikinė daikto samprata Lietuvos teisėje

1964 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹¹ nepateikė daiktų sąvokos, o ją formulavo teisės mokslas. Ilgainiui ji keitėsi: siaurėjo (daiktais nebelaikomi pinigai ir vertybiniai popieriai) arba plėtėsi (pripažįstama, kad daiktai nebūtinai turi tenkinti tam tikrus žmogaus kultūrinius ar materialinius poreikius). Plačiau apie teisės moksle egzistuojančias diskusijas kalbama toliau.

Iš galiojančių teisės normų daikto sąvoką pateikia tik Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.¹² 2000 m. CK 4.1 straipsnis, apibrėžiantis daikto sąvoką, įtvirtina siaurąją romėniškojo *res* prasmę. Daiktais yra laikomi iš gamtos pasisavinti arba

⁸ D.50.16.23. Cituojama pagal JONAITIS, Marius. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 94.

⁹ JONAITIS, Marius. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 95.

¹⁰ NEKROŠIUS, Ipolitas; NEKROŠIUS, Vytautas; VĖLYVIS, Stasys. *Romėnų teisė*. Vilnius: Vijusta, 1996, p. 9.

¹¹ 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso redakcija, galiojusi iki 2001 m. birželio 31 d. (Valstybės žinios, 1964, Nr.19-138)

¹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII–1864 (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74–2262.

gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai. Taigi galima išskirti keletą įstatyme įtvirtintų daiktui būdingų požymių:

1) jam būdingas materialumas. Kitaip tariant daiktas pasižymi kūniškumu: jis „yra suvokiamas žmogaus jutimo organais – jis matomas erdvėje ir atskiriamas nuo kitų daiktų“.¹³ Romėnų teisėje šis požymis apibūdinamas kaip *tangi posunt* (galimas paliesti).¹⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad teisine prasme daiktais laikomi tiek gyvi, tiek negyvi materialaus pasaulio dalykai, tačiau skirtingai nuo romėnų teisės daiktu nebelaikomi žmonės. Taip pat turint omenyje šiuolaikines technologijas, reikia pažymėti, kad daikto kūniškumas suprantamas plačiai: daiktas tam tikromis sąlygomis gali būti kietas, skystas ar dujinis kūnas. Dėl to „daiktais laikoma elektros ir šilumos energija“.¹⁵ Materialus reiškia daiktinis, medžiaginis, susijęs su materija.

2) jis turi būti iš gamtos pasisavintas arba gamybos procese sukurtas. Daiktais nelaikomi tie materialaus pasaulio dalykai, kurie egzistuoja gamtoje, bet nėra pasisavinti. Materialaus pasaulio dalykų nepasisavinimas įmanomas dėl dviejų priežasčių:

a) nepasisavinamas iš gamtos dėl nepakankamo mokslo ir technikos išsivystymo.

Pavyzdžiui, saulės žvaigždė teisine prasme nelaikoma daiktu.

b) nepasisavinamas, nes tokia yra teisės subjekto valia. „Daiktas nėra šiaip sau materija, o tik ta jos dalis, kuriai žmogus suteikė daikto prasmę jį pasisavindamas“.¹⁶

Daikto apibrėžimo įtraukimas į naująjį CK vertintinas teigiamai dėl keleto priežasčių. Pirmiausia daiktai yra svarbūs nuosavybės teisės, daiktinės teisės ir civilinės teisės objektai, todėl daikto sąvoka yra pamatinė, esminė tiek nuosavybės, tiek daiktinės, tiek civilinės teisės sąvoka. Tačiau daikto apibrėžimo nepateikia joks kitas teisės aktas. Aiškus ir tikslus jo suformulavimas CK užtikrina teisinį tikrumą, teisinių santykių stabilumą ir įgyvendina teisėtų lūkesčių principą. Antra, daikto apibrėžimas kartu su kitomis teisinėmis nuostatomis išsprendžia tokias civilinės teisės problemas: daikto ir

¹³ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71 (63), p. 79.

¹⁴ G. 2, I ir toliau, taip pat I.2.1-2. Cituojama pagal JONAITIS, Marius. Daktaro disertacija „Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei“. Vilnius, 2005, p. 95.

¹⁵ MIKELĖNAS, Valentinas; VILEITA, Alfonsas; TAMINSKAS, Algirdas. *Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 214.

¹⁶ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71 (63), p. 78.

turto santykio problemą (daiktai tėra tik viena iš turto rūšių), nuosavybės teisės objekto problemą (daiktai tėra vienas iš nuosavybės teisės objektų), daiktinės teisės objekto problemą (daiktai tėra vienas iš daiktinės teisės objektų) ir civilinės teisės objekto problemą (daiktai yra tik vienas iš civilinės teisės objektų). Trečia, CK įtvirtina tokį daikto apibrėžimą, kuris nėra kliūtis visuomeninių santykių plėtojimu. Įstatyme nurodyti daikto požymiai yra daugiau ar mažiau esminiai, nesukeliantys platesnių diskusijų, o kiti kriterijai gali būti iškeliami kiekvienu konkrečiu atveju ir apibrėžimo įtvirtinimas įstatyme neužkerta kelio jų buvimui.

Kalbant apie kitus daiktui keliamus kriterijus Lietuvos teisės moksle plačiausiai diskutuojama dėl daikto naudingumo požymio, kuris pasireiškia per materialaus pasaulio dalyko pritaikymą tenkinti žmogaus poreikius.¹⁷ Kai kurie teisės mokslininkai (V. Pakalniškis, V. Staskonis) teigia, kad „teisine prasme nelaikomi daiktais tie materialaus pasaulio dalykai, kurie egzistuoja gamtoje, bet esant nepakankamam mokslo ir technikos lygiui, negali būti panaudoti žmogaus poreikiams tenkinti“.¹⁸ Yra ir priešinga nuomonė (A. Taminskas), kad „teisiniu požiūriu ne kiekvienas daiktas gali tenkinti tam tikrus materialinius arba kultūrinius žmogaus poreikius“.¹⁹ Ši pozicija grindžiama tuo, kad mokslo ir technikos pažangos pasekmėje atsirado tokių materialaus pasaulio dalykų, kurie negali tenkinti jokių materialinių arba kultūrinių žmogaus poreikių. Pavyzdžiui, „įvairios kenksmingos atliekos, kurių negalima perdirbti ir koku nors būdu pritaikyti žmogaus poreikiams tenkinti“.²⁰

Apibendrinant abi pozicijas reikia pažymėti, kad daiktui paprastai būdinga naudingumo savybė (smuiku galima groti, automobiliu važiuoti ir t.t.), bet taip pat egzistuoja ir tokie daiktai, kurie netenkina jokių žmogaus poreikių. Vadinasi, kadangi daikto naudingumas yra tik kai kuriems daiktams būdingas požymis, jis nėra visuotinis ir neturi lemiamos reikšmės atibojant daiktus teisine prasme nuo kitų materialaus pasaulio dalykų, kurie nelaikomi daiktais kaip teisinių santykių objektais.

¹⁷ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71 (63), p. 80.

¹⁸ ŽERUOLIS, J., et al. *Tarybinė civilinė teisė*. Vilnius: Mintis, 1975, p. 113.

¹⁹ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Vilnius: Vijusta, 1997, p. 238.

²⁰ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Vilnius: Vijusta, 1997, p. 238.

1. 3. Šiuolaikinė daikto samprata užsienio valstybių teisėje

Užsienio valstybes pagal jų teisinį daiktų reguliavimą galima skirstyti į grupes remiantis keliais pagrindais: pagal tai, ar civiliniame kodekse yra pateiktas daikto apibrėžimas; pagal tai, kokią sąvoką formuluoja teisės aktai – daikto ar turto; pagal tai, kokią daikto sampratą (siaurąją ar plačiąją) jų teisė perėmė iš romėnų teisės. Šios klasifikacijos toliau bus nagrinėjamos detaliau.

Pagal tai, ar civilinis kodeksas pateikia daikto apibrėžimą, užsienio valstybes galima suskirstyti į dvi grupes. Pirmajai grupei priklauso valstybės, kurių civiliniai kodeksai pateikia daikto apibrėžimą: Italija (Italijos CK 810 straipsnis),²¹ Austrija (Austrijos CK 285 straipsnis)²² ir kt. Antrosios grupės valstybių civiliniai kodeksai daiktų neapibrėžia: Latvija,²³ Kanados Kvebeko provincija,²⁴ Prancūzija,²⁵ Italija ir kt. Akivaizdu, kad valstybių, kurių civiliniai kodeksai nepateikia daiktų apibrėžimo, yra daugiau nei tokių, kurių civiliniai kodeksai apibrėžia daiktus, nes:

1) laikomasi pozicijos, kad teisės aktai (ypač civilinis kodeksas) neturi sureguliuoti visko iki pačių smulkmenų. Tačiau, kaip jau aptarta anksčiau, daikto apibrėžimas yra itin svarbus tiek nuosavybės, tiek daiktinei, tiek civilinei teisei. Dėl to šis argumentas vertintinas kritiškai.

2) egzistuoja nuomonė (Austrijos-Vengrijos imperatorė Marija Teresė), kad apibrėžimai yra paskaitos, t. y. teisės mokslo dalykas, o ne įstatymų leidėjo reikalas, todėl civiliniame kodekse jų neturėtų būti.²⁶ Civilinis kodeksas turi palikti pakankamai laisvės teismų praktikai ir teisės doktrinai toliau plėtoti privatinę teisę, kad anot Salleilles, per

²¹ 1942 m. Italijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: http://www.jus.unitn.it/cardoza/obiter_dictum/codciv/codciv.htm.

²² 1812 m. Austrijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.ibiblio.org/ais/abgb1.htm>.

²³ 1938 m. Latvijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.ttc.lv/lv/publikacijas/civillikums.pdf>.

²⁴ 1994 m. Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ/CCQ_A.html.

²⁵ 1804 m. Prancūzijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#TITLE%20ONE%20of%20the%20various.

²⁶ Cituojama pagal MIKELĖNAS, Valentinas. Naujų kodeksų privatinės teisės srityje svarstymo, priėmimo ir įgyvendinimo problemos. *Teisės problemos*, 2000, Nr. 2, p. 73.

civilinį kodeksą nueitume dar toliau už civilinį kodeksą.²⁷ Įvertinant šią poziciją būtina pripažinti, kad kodekso ilgaamžiškumas turi būti užtikrinamas. Tačiau šį tikslą galima pasiekti dviem būdais: nepateikiant apibrėžimo arba suformuluojant tokį apibrėžimą, kuris nėra kliūtis visuomeninių santykių plėtojimuisi.

Nors daikto apibrėžimo įtraukimas į civilinį kodeksą turi trūkumų, bet taip pat turi ir privalumų, kurie jau aptarti nagrinėjant Lietuvos civilinio kodekso pateiktą daikto apibrėžimą. Taigi atsižvelgiant į visus daikto apibrėžimo civiliniame kodekse privalumus, taip pat į tai, kad minėti trūkumai įvertinti kritiškai, magistrantės nuomone, daikto apibrėžimas turi būti suformuluotas civiliniame kodekse.

Pagal tai, kokią sąvoką formuluoja teisės aktai, užsienio valstybės galima suskirstyti į tas, kurių civilinis kodeksas remiasi daikto (ang. thing) sąvoka, ir tas, kuriose vartojama turto (ang. property) sąvoka. Pažymėtina, kad šiuo atveju kalbama ne apie sąvokų turinį (tai bus nagrinėjama analizuojant trečiąją klasifikaciją), o apie jų formą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad daugelis valstybių vartoja abi sąvokas: ir daikto, ir turto, tačiau tik viena iš jų yra naudojama kaip pamatas teisinėms nuostatoms konstruoti. Daiktų sąvoka vartojama Austrijos, Rusijos²⁸ ir kt. valstybių civiliniuose kodeksuose. Turto sąvoka remiasi Latvijos, Kanados Kvebeko provincijos, Prancūzijos, Italijos ir kt. valstybių kodeksai. Dėl to minėtos valstybės pateikia visus apibrėžimus, įvairias klasifikacijas, kt. teisiškai reikšmingas nuostatas naudodamos atitinkamai daiktų arba turto sąvokas. Svarbu pažymėti, kad tai gali būti tik sąvokų skirtumai, nes kai kuriose valstybėse (pvz. Austrijoje) daiktas apibrėžiamas taip pat plačiai kaip kitose turtas. Todėl dabar bus nagrinėjama trečioji klasifikacija, kuri atskleidžia valstybėse egzistuojančių daikto sampratų skirtumus.

Pagal tai, kokią daikto sampratą užsienio valstybių teisė perėmė iš romėnų teisės, jas galima suskirstyti į dvi grupes. Pirmajai grupei priklauso Italija (Italijos CK 810 straipsnis: turtas – tai daiktai, kurie gali būti teisių objektai), Rusija (Rusijos CK 128 straipsnis: civilinių teisių objektai yra daiktai, tarp jų pinigai ir vertybiniai popieriai, ir kitas turtas, kaip antai, nuosavybės teisės; veiksmai ir veiksmų rezultatai; informacija;

²⁷ Cituojama pagal Mikelėnas, Valentinas. Naujų kodeksų privatinės teisės srityje svarstymo, priėmimo ir įgyvendinimo problemos. *Teisės problemos*, 2000, Nr. 2, p. 73.

²⁸ 1994 m. Rusijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.russian-civil-code.com/>.

intelektinės veiklos rezultatai, įskaitant išimtinės teisės į intelektinę nuosavybę; nematerialios vertybės), Prancūzija (Prancūzijos CK 516 straipsnis: visas turtas gali būti kilnojamas arba nekilnojamas) ir kt., kurios perėmė siaurąją daiktų sampratą.²⁹ Antrajai grupei priklauso valstybės, kurios perėmė plačiąją daiktų sampratą: Latvija (Latvijos CK 841 straipsnis: turtas gal būti materialus ir nematerialus), Kanados Kvebeko provincija (Kanados Kvebeko provincijos CK 899 straipsnis: materialus ir nematerialus turtas skirstomas į kilnojamąjį ir nekilnojamąjį), Austrija (Austrijos CK 285 straipsnis: viskas, kas skiriasi nuo asmens ir tarnauja žmogaus poreikiams, yra turtas teisine prasme) ir kt. Pažymėtina, kad šis atskyrimas yra sąlyginis, nes šiuolaikinėje teisėje dažni atvejai, kai bendrosios teisės normos įtvirtina daikto sąvoką siaurąja romėniškojo *res* prasme, tačiau kitos, specialiosios normos, išreiškia *res* plačiąją prasme įtaką.³⁰ Pavyzdžiui, Prancūzijos CK, nors ir įtvirtina siaurąją daiktų sampratą, bet nekilnojamiesiems daiktams priskiria ir nekilnojamojo daikto užufruktą, žemės servitutus ir net ieškinius, kuriais siekiama susigrąžinti prarastą nekilnojamojo daikto valdymą.³¹ Taip pat Rusijos CK 128 straipsnis nurodo, kad daiktams, kaip civilinių teisių objektams, priskiriami pinigai ir vertybiniai popieriai. Taigi kiekvienos valstybės teisinė sistema yra specifinė ir gali būti tik sąlyginai priskiriama vienai ar kitai grupei.

Apibendrinant užsienio valstybių pateikiamas daikto sampratas, Lietuvą galima priskirti toms valstybėms, kurios: pirma, pateikia daikto apibrėžimą civiliniame kodekse, antra, daikto sąvoką vartoja kaip pamatinę sąvoką, trečia, iš romėnų teisės perėmė siaurąją *res* sampratą. Lyginant su kitomis valstybėmis (net ir pačiomis panašiausiomis) galima išskirti tokius Lietuvos teisėje įtvirtintos daikto sampratos ypatumus:

1) nors, anot prof. V. Mikelėno, „vienas iš civilinio kodekso bruožų – atsisakymas definicijų“,³² tačiau daiktų teisinio reguliavimo atveju 2000 m. CK pateikia daikto apibrėžimą. Lyginant su kitomis valstybėmis pažymėtina, kad tai nėra iš daiktų skirstymo išplaukiantis ar iš kitų teisinių nuostatų numanomas apibrėžimas, o aiškus ir tikslus

²⁹ JONAITIS, Marius. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 96.

³⁰ JONAITIS, Marius. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 96.

³¹ JONAITIS, Marius. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 96.

³² Mikelėnas, Valentinas. Naujų kodeksų privatinės teisės srityje svarstymo, priėmimo ir įgyvendinimo problemos. *Teisės problemos*, 2000, Nr. 2, p. 73.

apibrėžimo formulavimas atskirame straipsnyje.

2) 2000 m. CK nepateikia tikslaus turto apibrėžimo, todėl daikto apibrėžimas yra dar svarbesnis, o daikto ir turto santykį atskleidžia teisės aktus aiškinantys teisės mokslas ir teismų praktika.

3) 2000 m. CK nuosekliai įtvirtina siaurąją *res* sampratą: Lietuvai nebūdingi atskiri kitose valstybėse pasitaikantys plačiosios *res* sampratos požymiai.

2. Daiktų skirstymas į pagrindinius ir antraeilius

Šioje darbo dalyje bus nagrinėjamas daiktų skirstymas į pagrindinius ir antraeilius apskritai, o konkrečios antraeilių daiktų rūšys bus aptariamos trečiojoje darbo dalyje.

Kadangi daiktai turi skirtingas fizines ir kitas savybes, įvairi jų paskirtis ir ekonominė reikšmė. Reguluojant daiktinius teisinius santykius nevienodiems daiktams dažnai nustatomas ir skirtingas teisinis režimas. Tuo tikslu pagal įvairius kriterijus daiktai klasifikuojami į rūšis.³³

Pagal daiktų tarpusavio santykius daiktai yra skirstomi į pagrindinius ir antraeilius.³⁴ Šio skirstymo autoriai taip pat yra Senovės Romos teisininkai.

2. 1. Pagrindiniai ir papildomi daiktai romėnų teisėje

Romėnų teisėje papildomais buvo laikomi tokie daiktai, kurie yra materialiai savarankiški, bet padeda pagrindiniam daiktui atlikti savo paskirtį ir paklūsta jo teisiniam režimui. Papildomais daiktais buvo laikomi daikto dalys, priklausiniai bei natūralūs ir civiliniai vaisiai.³⁵

Daikto dalys galėjo būti savarankiškais teisinių santykių objektais tik atskyrus jas nuo pagrindinio daikto. Nesant galimybės atskirti daikto dalį nuo pagrindinio daikto, savininkas prarasdavo nuosavybės teisę į prijungtą dalį.³⁶

Priklausiniai ir pagrindinis daiktas buvo susiję ekonomiškai. Priklausinys ir pagrindinis daiktas galėjo egzistuoti atskirai vienas nuo kito ir būti savarankiškais teisių objektais, bet ūkiškai buvo tikslinga juos naudoti kartu. Pavyzdžiui, spyna ir raktas. Romėnai buvo suformulavę taisyklę, kad priklausinį ištinka pagrindinio daikto likimas, jeigu nėra kitokio susitarimo.³⁷

³³ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Vilnius: Vija, 1997, p. 239.

³⁴ 1994 m. Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ/CCQ_A.html

³⁵ ХУТЫЗ, М. Х. *Римское частное право*. Москва: Былина, 1994, p.73.

³⁶ NEKROŠIUS, Ipolitas; NEKROŠIUS, Vytautas; VĖLYVIS, Stasys. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 106.

³⁷ ХУТЫЗ, М. Х. *Римское частное право*. Москва: Былина, 1994 p.73.

Daikto vaisius romėnai vadino *fructus* ir skirstė į natūralius (*fructus naturales*) ir civilinius (*fructus civiles*). Natūralūs buvo tokie daikto vaisiai, kurių atsiradimą lėmė pagrindinio daikto gamtinės, biologinės savybės (pvz. medžių vaisiai, gyvulių prieauglis). Civiliniai vaisiai – tai tokie, kurie atsiranda dėl pagrindinio daikto naudojimo civilinėje apyvartoje (pvz. palūkanos už suteiktą paskolą).³⁸ Be to, romėnai vaisius dar skirstė į esamus pas juos surinkusį asmenį (*fructus extantes*) ir tokius, kuriuos elgiantis tinkamai, buvo galima surinkti, bet kurie dėl neūkiškumo liko nesurinkti (*fructus neglecti* arba *percipiendi*).³⁹ Taigi romėnai buvo suformulavę plačiąją (*fructus*, kuri apėmė *fructus naturales* ir *fructus civiles*) ir siaurąją (*fructus naturales*) vaisių sampratą.

Apibendrinant šiuolaikinę Lietuvos daiktinę teisę iš romėnų teisės perėmė:

- 1) minėtų antraeilių daiktų pavadinimus ir sampratą, bet praplėtė šį sąrašą ir kitais antraeiliais daiktais;
- 2) esminę taisyklę, kuriai paklūsta antraeiliai daiktai: antraeilį daiktą išrinka pagrindinio daikto likimas, jeigu sutarties ar įstatymo nenumatyta kitaip.

2. 2. Pagrindiniai ir antraeiliai daiktai Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje

2. 2. 1. Sistema

2000 m. CK įtvirtina įvairias daiktų klasifikacijas. Viena iš jų yra daiktų skirstymas į pagrindinius ir antraeilius. 1964 m. CK taip pat žinojo šį skirstymą – skyrė pagrindinį daiktą ir jo priklausinį (153 straipsnis), taip pat daikto vaisius, produkciją ir pajamas (154 straipsnis).

2000 m. CK palyginti su 1964 m. CK daug detaliau reglamentuoja daiktų skirstymą į pagrindinius ir antraeilius:

1) formalūs skirtumai:

- a) naujasis CK pagrindinių ir antraeilių daiktų reglamentavimą išskiria į atskirą skyrių, pavadintą „pagrindiniai ir antraeiliai daiktai“,
- b) įveda naują kategoriją „antraeiliai daiktai“,

³⁸ СТЕЖКО, В. Г. *Римское право*. Рига: Балтийский русский институт, 2001, p. 128.

³⁹ NEKROŠIUS, Ipolitas; NEKROŠIUS, Vytautas; VĖLYVIS, Stasys. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 107.

c) atskirai įvardija visus antraeilius daiktus – esmines pagrindinio daikto dalis, gaunamus iš pagrindinio daikto vaisius, produkciją ir pajamas, priklausinius;

2) turinio skirtumai:

- a) sukurta logiška ir nuosekli pagrindinių ir antraeilių daiktų sistema,
- b) naujasis CK detaliai reglamentuoja visų pagrindinių ir antraeilių daiktų tarpusavio ryšį,
- c) nors 2000 m. CK vienas iš požymių yra sąvokų atsisakymas,⁴⁰ bet pagrindinių ir antraeilių daiktų atveju atvirkščiai – pateikiamos aiškos pagrindinio daikto ir antraeilių daiktų sąvokos ir jų apibrėžimai.

Užsienio valstybių teisės aktuose taip pat yra įtvirtintas iš romėnų teisės atėjęs daiktų skirstymo į pagrindinius ir antraeilius institutas, tačiau teisinis reguliavimas nėra vienodas. Valstybes, kurių teisėje yra žinoma ši daiktų klasifikacija, galima suskirstyti į dvi grupes: tas, kurios išskiria savarankišką antraeilių daiktų sąvoką, ir tas, kurios jos neturi.

Pirmajai valstybių grupei priklauso Latvija, Rusija, Austrija ir kt. Pavyzdžiui, Latvijos CK 850-869 straipsniai skirsto turtą į pagrindinį ir antraeilį, pateikia jo apibrėžimus, nurodo tokias antraeilių daiktų rūšis: esmines pagrindinio daikto dalis, vaisius, priklausinius ir išlaidas bei apsunkinimus pagrindiniam daiktui – ir pateikia jų apibrėžimus. Rusijos CK 135-136 straipsniai įtvirtina pagrindinio ir antraeilio daikto sąvokas, jų apibrėžimus, nurodo tokius antraeilius daiktus: pagrindinio daikto dalis, vaisius, produkciją ir pajamas. Austrijos CK 294 straipsnis įvardija ir apibrėžia pagrindinį ir antraeilį daiktą.

Prie antrosios grupės valstybių priskiriamos Kanados Kvebeko provincija, Prancūzija, Italija ir kt. Kanados Kvebeko provincijos CK 908 straipsnis turtą pagal jo santykius su kitu turtu skirsto į pagrindinį, vaisius ir pajamas ir pateikia jų apibrėžimus. Prancūzijos CK 547-551 straipsniai įvardija tokius nagrinėjamam skirstymui aktualius daiktus: vaisius, pajamas ir gyvulių prieauglį, daikto dalis plačiąja prasme (viskas, kas

⁴⁰ Mikelėnas, Valentinas. Naujų kodeksų privatinės teisės srityje svarstymo, priėmimo ir įgyvendinimo problemos. *Teisės problemos*, 2000, Nr. 2, p. 73.

įeina ar ką apima pagrindinis daiktas). Italijos CK 817- 821 straipsniai išskiria daikto dalis, priklausinius ir vaisius bei juos apibrėžia.

Taigi didesnę dėmesį pagrindiniams ir antraeiliams daiktams skiria valstybės, kurių teisės aktai aiškiai įvardija pagrindinių ir antraeilių daiktų sąvokas, pateikia jų apibrėžimus, nurodo antraeilių daiktų rūšis, jų apibrėžimus. Ryškiausiai tokio reguliavimo pavyzdžiais galima laikyti Lietuvą ir Latviją. Šioms valstybėms būdinga aiški, nuosekli ir logiška pagrindinių ir antraeilių daiktų sistema, įtvirtinta teisės aktuose.

2. 2. 2. Pagrindinių ir antraeilių daiktų samprata

Pagal 2000 m. CK 4.12 straipsnį pagrindiniais laikomi tokie daiktai, kurie gali būti savarankiškais teisinių santykių objektais. Taigi pagrindinis požymis, apibūdinantis pagrindinį daiktą, yra gebėjimas būti savarankišku teisinių santykių objektu. Jis gali būti suprantamas dvejopai:

1) kaip objektyvi pagrindinio daikto savybė – savarankiški yra tokie objektai, kurie gali funkcionuoti patys, turi savarankišką paskirtį ir kurių nereikia sieti su kitais daiktais. Pavyzdžiui, smuikas, automobilis, namas ir t.t.;

2) teisinių pasekmių aspektu – pagrindinių daiktų likimas yra savarankiškas, nesiejamas su kitais objektais, faktoriais ar elementais, išskyrus teisės subjekto valią.

Nors pagrindinių daiktų sąvoką mini daugelio užsienio valstybių teisė, tik kai kurių valstybių teisės aktai pateikia pagrindinio daikto apibrėžimą. Latvijos CK 850 straipsnis pagrindinį daiktą apibrėžia kaip turtą, kuris gali būti savarankiškas teisinių santykių objektas. Šis apibrėžimas yra identiškas įtvirtintajam 2000 m. Lietuvos CK, išskyrus, daikto ir turto sąvokų neatitikimus, kurie aptarti pirmojoje magistro darbo dalyje. Kanados Kvebeko provincijos CK 909 straipsnis pagrindiniu daiktu įvardija turtą, kuris duoda vaisių ir pajamų, turtą, kuris būdingas įmonės aptarnavimui ar veiklai ir kt..

Taigi pagrindiniai daiktai Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktuose apibrėžiami dvejopai: arba formuluojant bendrą apibrėžimą (Lietuva, Latvija), arba atskiras daiktų rūšis įvardijant kaip esančias pagrindiniais daiktais (Kanados Kvebeko provincija). Magistrantės nuomone, vertingesnis yra pirmasis būdas nes išvengiama

teisinio reguliavimo spragų, paliekama erdvės teisės aiškinimui ir sukurama logiška bei aiški pagrindinių ir antraeilių daiktų sistema.

2000 m. CK 4.13 straipsnis nurodo, kad antraeiliais laikomi tik su pagrindiniais daiktais egzistuojantys arba pagrindiniams daiktams priklausantys, arba kitaip su jais susiję daiktai. Pavyzdžiui, smuiko dėklas, automobilio vairas, namo langai ir t.t.

Kaip jau minėta, ne visos užsienio valstybės išskiria antraeilių daiktų sąvoką teisės aktuose. Tačiau jeigu teisės aktai tokią sąvoką mini, tai (skirtingai nuo pagrindinių daiktų) dažniausiai pateikia ir jos apibrėžimą. Pavyzdžiui, Austrijos CK 294 straipsnis nurodo, kad antraeilis daiktas yra toks, kuris yra nuolat susijęs su tam tikru turtu. Kalbama ne tik apie turto padidinimą jam augant, kol nėra atskyrimo nuo pagrindinio daikto, bet ir apie bet koki daiktą, be kurio pagrindinis daiktas negali būti tinkamai naudojamas ar kuri nuolatiniam naudojimui kartu su pagrindiniu daiktu paskyrė įstatymas ar daikto savininkas. Latvijos CK 850 straipsnis antraeiliais daiktais laiko turtą, kuris egzistuoja tik kartu su pagrindiniu daiktu, jam priklauso arba yra kitaip susijęs su pagrindiniu daiktu. Pagal Rusijos CK 135 straipsnį antraeilis daiktas – toks, kuris yra skirtas tarnauti pagrindiniam daiktui ir susijęs su juo bendru tikslu/paskirtimi. Taigi tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės aktai akcentuoja pagrindinio ir antraeilio daikto tarpusavio ryšį.

Pagal 2000 m. Lietuvos CK antraeilių daiktų sąsaja su pagrindiniu daiktu apibrėžiama labai plačiai:

- 1) jie gali egzistuoti tik su pagrindiniais daiktais,
- 2) gali priklausyti tik pagrindiniams daiktams, o taip pat
- 3) būti kitaip susiję su pagrindiniu daiktu.

Būtent į daiktų, kurių statusą norima apibrėžti, tarpusavio ryšį ir yra atsižvelgiama skirstant daiktus į pagrindinius ir antraeilius. Pagrindinį ir kiekvieną antraeilį daiktą sieja vis kitoks ryšys (pavyzdžiui, pagrindinį daiktą ir priklausinį, pagrindinį daiktą ir jo vaisius ir t.t.), todėl plačiau jis bus nagrinėjamas aptariant atskiras antraeilių daiktų rūšis.

2. 2. 3. Teisinės pasekmės

Daiktų klasifikacija į pagrindinius ir antraeilius yra ypatingai reikšminga, nes daiktų priskyrimas vienai ar kitai kategorijai lemia skirtingas teises pasekmes.

Teisines pasekmes įtvirtina 2000 m. CK 4.13 straipsnio 1 dalis: antraeilį daiktą ištinka pagrindinio daikto likimas, jeigu sutarties ar įstatymo nenumatyta kitaip. Analogišką taisyklę įtvirtino ir 1964 m. CK 153 straipsnis, išskyrus tai, kad taisyklės taikymo sritis apsiribojo pagrindiniu daiktu ir jo priklausiniu. Taisyklė perimta iš romėnų teisės, todėl kitų valstybių teisėje taip pat yra analogiškų nuostatų: Latvijos CK 853 straipsnis, Italijos CK 818 straipsnis, Rusijos CK 135 straipsnis ir kt. 2000 m. CK 4.13 straipsnio 2 dalis nurodo: kai pagrindinio daikto perleidimo kito asmens nuosavybėn metu kyla ginčas dėl antraeilio daikto likimo, kartu su pagrindiniu daiktu perleidžiamas to asmens nuosavybėn ir antraeilis daiktas, jeigu neįrodyta, kad turi būti pasielgta priešingai.

Minėta teisės norma yra bendra elgesio taisyklė, kurią konkretizuoja kitos teisės normos: 2000 m. CK 4.53 straipsnis (Daikto duodami vaisiai, gyvulių prieauglis, ūkinio naudojimo rezultatai – produkcija ir pajamos – priklauso jų savininkui, jeigu įstatymai arba sutartis nenustato ko kita), 4.171 straipsnio 2 dalis (Kai įkeičiamas pagrindinis daiktas, laikoma, kad yra įkeičiami ir esantys bei būsimi daikto savininko valia prijungti ar dėl gamtinių įvykių prie pagrindinio daikto prisijungę priklausiniai), 5.25 straipsnio 1 dalis (Testamentinės išskirtinės gavėjui taip pat priklauso ir pagrindinio daikto priklausiniai) ir kt.

Tačiau ši taisyklė nėra absoliuti, nes norma, reglamentuojanti antraeilio daikto likimą, yra dispozityvi: CK numato galimybę pakeisti antraeilio daikto likimą įstatymu ar sutartimi. Konkrečioms antraeilių daiktų rūšims įstatymuose numatytos išimtys bus nagrinėjamos trečiojoje darbo dalyje, o galimybė sutartyje numatyti tokias išimtis bus analizuojama dabar, nes sutartimi numatytos išimtys (kai antraeilio daikto neištinka pagrindinio daikto likimas) turi daug panašumų.

Aiškinant šią įstatyme įtvirtintą taisyklę, didelę reikšmę turi Lietuvos teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas daugelyje savo bylų yra pažymėjęs, kad sutartyje turi būti aiškiai nurodyta, jog antraeilio daikto neištinka pagrindinio daikto

likimas. Pažymėtina, kad ši pozicija nesikeičia tiek aiškinant 1964 m. CK 153 straipsnį,⁴¹ tiek 2000 m. CK 4.14 straipsnį.⁴² Iš to seka išvada, kad jeigu sutartis nenumato arba yra neaiški, antraeilio daikto likimą nustato pagrindinė įstatyme nurodyta taisyklė – antraeilį daiktą ištinka pagrindinio daikto likimas.

Tačiau 2000 m. CK 6.193 straipsnio 1 dalis ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sutarčių aiškinimui yra suformulavęs ir kitą taisyklę – aiškinant sutartį, pirmiausia turi būti nagrinėjami tikrieji sutarties šalių ketinimai, o ne vien remiamasi pažodiniu sutarties teksto aiškinimu. Be to, sutarties sąlygos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes. Aiškinant sutartį taip pat turi būti atsižvelgiama į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas reikšmingas aplinkybes.⁴³

Taigi apibendrinant abi pozicijas pažymėtina, kad aiškinantis ar sutartis numato kitokį antraeilio daikto likimą nei įstatymas, turi būti atlikta detali sutarties analizė:

1) jeigu sutartis aptaria antraeilio daikto likimą, tai jis bus toks, kaip nustatyta sutartyje;

2) jeigu sutartis yra neaiški, tai dar nereiškia, kad antraeilį daiktą ištinka pagrindinio daikto likimas. Pirmiausia, turi būti nustatyti tikrieji šalių ketinimai ir pagal juos nustatomas antraeilį daiktų likimas.

3) jeigu sutartis neaptaria antraeilio daikto likimo, tai jį ištinka pagrindinio daikto likimas.⁴⁴

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybė v. L. Staniulevičiūtė, J. Staniulevičienė, K. Staniulevičius, Vilniaus apskrities viršininko administracija, valstybės įmonė Registrų centras, Nr. 3K-3-595/2005, kat.22.1; 30.3; 30.6, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. A. Kazlova, V. Michailinas v. v. A. Dabužinskas, V. Dabužinskas, K. Stankevičius, Molėtų rajono savivaldybė, Registrų centro Utenos filialas Nr. 3K-3-1051/2003, kat. 23 ir kt.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. J. U. v. UAB „IJO“, Nr. 3K-3-453/2006, kat. 22.1; 30.12; 33 (S) ir kt.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 3 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. UAB „Vaidluvė“, AB „Linas“, UAB „Didysis Arkanas“ Nr. 3K-3-406/2000, kat. 14, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 rugsėjo 28 d. nutartis c. b. UAB „Premeda“ v. Tauragės rajono savivaldybės taryba Nr. 3K-3-367/2007, kat. 42.8; 50.1; 50.5 ir kt.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. A. Kazlova, V. Michailinas v. v. A. Dabužinskas, V. Dabužinskas, K. Stankevičius, Molėtų rajono savivaldybė, Registrų centro Utenos filialas Nr. 3K-3-1051/2003, kat. 23.

2. 2. 4. Skirstymo specifika palyginti su kitomis daiktų klasifikacijomis

Lietuvos teisės aktai (1964 m. ir 2000 m. CK, kt. įstatymai ir teisės aktai), teisės mokslas ir užsienio valstybių teisė įtvirtina įvairias daiktų klasifikacijas: pagal daikto sąryšį su žeme daiktai yra skirstomi į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius, atsižvelgiant į daiktų individualizavimo požymius – į pakeičiamus ir nepakeičiamus, pagal pasikeitimus, kurie atsiranda panaudojus daiktą pagal paskirtį – į suvartojamuosius ir nesuvartojamuosius, pagal tai, kokių teisinių santykių objektais daiktai gali būti – į išimtus iš apyvartos, ribotai esančius apyvartoje ir neišimtus iš apyvartos daiktus ir t.t. Visos daiktų klasifikacijos yra svarbios, nes jos padeda apibūdinti daiktus, turinčius skirtingas fizines ir ekonomines savybes bei skirtingą ekonominę reikšmę⁴⁵ ir daikto priskyrimas kuriai nors daiktų rūšiai reiškia atitinkamo teisinio režimo jam nustatymą.

Tačiau daiktų skirstymas į pagrindinius ir antraeilius yra specifinis. Pirma, ši klasifikacija yra reikšminga tik tada, kai egzistuoja keletas tarpusavyje susijusių daiktų, kurių vienas (vieni) yra pagrindinis, o kitas (kiti) – antraeilis daiktais. Jeigu daiktas yra tik vienas, tai pagrindinių ar antraeilių daiktų išskyrimas neturi reikšmės. Tuo ši klasifikacija skiriasi nuo kitų daiktų skirstymų, pavyzdžiui, nuo daiktų skirstymo į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius (daikto priskyrimui kilnojamiesiems ar nekilnojamiesiems daiktams nebūtina turėti daugiau nei vieną daiktą) ir kt.

Antra, pagrindinių ir antraeilių daiktų išskyrimo pagrindas yra daiktų tarpusavio santykis. Jeigu egzistuoja keletas, tačiau tarpusavyje nesusijusių daiktų, tai pagrindinių ar antraeilių daiktų išskyrimas taip pat neturi reikšmės. Pavyzdžiui, tam, kad keletą daiktų suskirstyti į suvartojamuosius ir nesunaudojamuosius, jų tarpusavio sąsaja yra nebūtina. Tuo tarpu pagrindinių ir antraeilių daiktų atveju būtina ne tik nustatyti, kad tarpusavio ryšys egzistuoja, bet ir jį detalčiai išanalizuoti tam, kad nustatyti, kokia yra antraeilio daikto rūšis.

Trečia, šiai klasifikacijai yra itin svarbios faktinės aplinkybės. Aišku, įstatyme yra aiškiai atskiriami pagrindiniai ir antraeiliai daiktai, tačiau praktikoje tas pats daiktas gali atitikti įvairius įstatyme numatytus požymius. Pavyzdžiui, rūšys vienu metu yra ir buto priklausinys (analizuojami daiktai – butas ir rūšys), ir pagrindinis daiktas, t. y. statinys,

⁴⁵ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Vilnius: Vijusta, 1997, p. 239.

kuris turi stogą (analizuojami daiktai – rūsys ir rūsio stogas).⁴⁶ Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad nustatymas, ar tam tikri daiktai yra pagrindinis ir antraeilis, susijęs su konkrečios situacijos aplinkybių vertinimu, t. y. fakto klausimas.⁴⁷

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 26 d. nutartis c. b. E. Šidlauskienė v. D. Bernotaitė Nr. 3K-3-397/2003, kat. 25.8.2; 23.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. J. U. v. UAB „IJO“ Nr. 3K-3-453/2006, kat. 22.1; 30.12.2; 33(S).

3. Antraeilių daiktų rūšys

Antraeilių daiktų rūšys gali būti labai įvairios. Lietuvoje 1964 m. CK minėjo tokias antraeilių daiktų rūšis: priklausinius, vaisius, pajamas, produkciją. 2000 m. CK 4.13 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad antraeiliai daiktai skirstomi į esmines pagrindinio daikto dalis, į gaunamus iš pagrindinio daikto vaisius, produkciją ir pajamas, į pagrindinio daikto priklausinius. Latvijos CK išskiria esmines pagrindinio daikto dalis, vaisius, priklausinius ir išlaidas bei apsunkinimus pagrindiniam daiktui. Italijos CK mini vaisius. Kanados Kvebeko provincijos CK ir Prancūzijos CK – vaisius ir pajamas. Rusijos CK – vaisius, produkciją, pajamas.

Iš visų paminėtų antraeilių daiktų Lietuvos teisėje nėra žinomos tik Latvijos CK įtvirtintos išlaidos ir apsunkinimai pagrindiniam daiktui. Taip yra todėl, kad pagal 2000 m. Lietuvos CK jie apskritai nelaikomi daiktais: įstatyme įtvirtinta siauroji daikto samprata, į kurią nepatenka išlaidos ir apsunkinimai pagrindiniam daiktui. Jų likimą nustato kitos 2000 m. CK normos (4.9 ir 4.10 straipsniai). Latvijos CK kalba apie turta, todėl į jį įeina ir minėti antraeiliai daiktai. Ryšium su magistro darbo objektu ši antraeilių daiktų rūšis nebus plačiau nagrinėjama. Kitos antraeilių daiktų rūšys yra būdingos Lietuvos teisei, todėl toliau bus analizuojamos detaliau.

3. 1. Esminės pagrindinio daikto dalys

Esminės pagrindinio daikto dalys yra viena iš antraeilių daiktų rūšių, įtvirtintų 2000 m. CK. Su šia antraeilių daiktų rūšimi siejama praktikoje iškilusi problema – sudėtingas esminių pagrindinio daikto dalių atribojimas nuo priklausinių. Tačiau tam, kad išsamiai išanalizuoti minėtą problemą, pirmiausia bus nagrinėjama esminių pagrindinio daikto dalių samprata.

3. 1. 1. Esminių pagrindinio daikto dalių samprata

Pagal 2000 m. CK 4.15 straipsnį esminės pagrindinio daikto dalys yra daiktai, kurie įeina į pagrindinio daikto sudėtį ir su juo susiję taip neatskiriama, kad be jų

pagrindinis daiktas negalėtų būti naudojamas pagal paskirtį arba būtų pripažintas nevisaverčiu. Pavyzdžiui, pagrindinio daikto – namo – esminėmis dalimis galima laikyti kapitalines namo sienas, duris, namo patalpų apšvietimui naudojamas elektros lempas⁴⁸ ir kt. Taigi šiuo atveju pagrindinio ir antraeilio daikto ryšys yra itin stiprus ir apibūdinamas kaip įėjimas į kito daikto sudėtį ir buvimas neatskiriamai susijusiu.

Kai kurių užsienio valstybių teisės aktai taip pat skiria esmines pagrindinio daikto dalis kaip antraeilių daiktų rūšį: Italijos, Kanados Kvebeko provincijos, Rusijos civiliniai kodeksai mini esminių pagrindinio daikto dalių sąvoką, bet jos neapibrėžia. Latvijos CK 854 straipsnis pateikia ir esminių pagrindinio daikto dalių apibrėžimą – tai toks turtas, kuris yra neatskiriamai susijęs ir įeina į pagrindinio daikto sudėtį taip, kad be jų pagrindinis daiktas iš esmės negalėtų egzistuoti arba būtų pripažintas nevisaverčiu. Akivaizdu, kad pateiktas apibrėžimas yra analogiškas Lietuvos teisės aktų pateiktajam, todėl toliau jie bus analizuojami kartu.

Taigi galima išskirti du požymius apibūdinančius esmines pagrindinio daikto dalis:

- 1) daikto dalių buvimas pagrindinio daikto sudėtyje ir
- 2) ne bet koks buvimas, o būtent toks, kai dalių išėmimo atveju būtų prarandama galimybė daiktą naudoti pagal paskirtį arba daiktas būtų pripažintas nevisaverčiu.

Aptariant pirmąjį požymį, būtina paminėti 2000 m. CK 4.2 straipsnio 6 punktą: laikinai atskirtos sudėtinės nekilnojamojo daikto dalys išsaugo savo, kaip nekilnojamojo daikto, savybes, jei tas dalis numatoma grąžinti atgal. Vadinasi, sprendžiant ar daiktas atitinka pirmąjį požymį, turi būti analizuojama ne momentinė situacija (ar daikto dalys dabar yra pagrindinio daikto sudėtyje), o žiūrima plačiau (ar daikto dalys buvo pagrindinio daikto sudėtyje, ar jos yra dabar, ar jos bus ateityje).

Aptariant antrąjį esminių pagrindinio daikto dalių požymį paminėtini yra 2000 m. CK 4.2 straipsnio 4 ir 5 punktai, kurie nurodo, kad kilnojamasis daiktas, įeinantis į nekilnojamąjį daiktą ir praradęs savo individualius požymius, yra nekilnojamojo daikto dalis. Kilnojamasis daiktas, fiziškai pritvirtintas ar kitaip prijungtas prie nekilnojamojo daikto, taip pat įeinantis į jį, bet nepraradęs savo individualių požymių, nelaikomas nekilnojamojo daikto dalimi. Praktikoje nėra kilę problemų dėl šių taisyklių

⁴⁸ VITKEVIČIUS, P., *et al. Civilinė teisė*. Vilnius: Vijusta, 1997, p. 245.

suderinamumo su 2000 m. CK 4.15 straipsnio nuostatomis, tačiau teoriškai galima iškelti jų atitikmens klausimą. 2000 m. CK 4.15 straipsnis išskiria du esminių pagrindinio daikto dalių požymius (įeina į pagrindinio daikto sudėtį ir yra neatskiriama susiję), o 4.2 straipsnio 4 ir 5 punktai sureikšmina individualių daikto požymių praradimą ar išlaikymą. Kadangi 2000 m. CK normos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į šio kodekso sistemą bei struktūrą (1.9 straipsnio 1 dalis), minėtos įstatymo nuostatos taip pat aiškinamos kaip neprieštaraujančios viena kitai. 2000 m. CK 4.2 straipsnio 4 ir 5 punkte nurodytas požymis – individualių požymių praradimas ar išlaikymas – aiškinamas taip: individualius požymius kilnojamasis daiktas praranda, kai jis yra taip neatskiriama susijęs su pagrindiniu nekilnojamuoju daiktu, kad be jo pagrindinis daiktas negalėtų būti naudojamas pagal paskirtį arba būtų pripažintas nevisaverčiu. Individualių požymių daiktas nepraranda, kai ši sąsaja neatitinka ką tik minėtų reikalavimų. Vadinas, 2000 m. CK 4.2 straipsnio 4 ir 5 punktai neprieštarauja 4.15 straipsniui.

Tai, ar tarp daiktų egzistuoja pagrindinį daiktą ir esmines pagrindinio daikto dalis siejantis ryšys, sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi pozicijos, kad esant ginčui dėl to, ar daiktas tikrai yra antraeilis, pareiga tai įrodyti tenka asmeniui, kuriam priklauso pagrindinis daiktas.⁴⁹ Toks asmuo turi įrodyti, kad ginčo objektas yra antraeilis daiktas, o tai galima padaryti įrodant antraeilio daikto (taigi ir esminių pagrindinio daikto dalių) ryšį su pagrindiniu daiktu.

Daikto pripažinimas esmine pagrindinio daikto dalimi turi svarbią teisinę reikšmę: esmines pagrindinio daikto dalis ištinka pagrindinio daikto likimas, jeigu sutarties ar įstatymo nenumatyta kitaip. Tai ypač aktualu sandoriuose dėl daikto perdavimo, nes daiktas, jeigu nesusitarta kitaip, turi būti perduotas su visomis esminėmis pagrindinio daikto dalimis, t. y. toks, kad jį būtų galima naudoti pagal tikslinę paskirtį ir jis nebūtų pripažintas nevisaverčiu. Pavyzdžiui, pagal bendrą taisyklę automobilis turi būti perduotas su ratais, gyvenamasis namas su durimis ir pan. Plačiau apie antraeilių daiktų likimą jau kalbėta analizuojant teisinės pasekmes, kurios atsiranda pripažinus daiktą antraeiliu.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 vasario 9 d. nutartis c. b. UAB „Mūsų laikas“ v. UAB „Vorto“, A. Bosas Nr. 3K-3-88/2005, kat. 30.3; 114.4; 114.5.

3. 1. 2. Esminių pagrindinio daikto dalių atirbojimo nuo priklausinių problema

Praktikoje dažnai kyla problemų atskiriant esmines pagrindinio daikto dalis nuo priklausinių. Probleminiai yra du klausimai: pirma – kaip atriboti esmines pagrindinio daikto dalis nuo priklausinių; antra – ar daiktas, kuris yra esminė vieno pagrindinio daikto dalis, gali būti ir kito pagrindinio daikto priklausiniu.

Tam, kad būtų atskirtos esminės pagrindinio daikto dalys nuo priklausinių, būtina atsižvelgti į šioms antraeiliams daiktams būdingus požymius. Abiem antraeilių daiktų rūšims bendras šis požymis: ir esminės pagrindinio daikto dalys, ir priklausiniai turi būti nuolat susiję su pagrindiniu daiktu.

Tačiau esmines pagrindinio daikto dalis ir priklausinį atriboti padeda ne jų panašumai, o jų skirtumai:

1) kaip pažymi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas,⁵⁰ priklausinys yra savarankiškas antraeilis daiktas, o esminėms pagrindinio daikto dalims šis požymis nebūdingas. Pavyzdžiui, vieno aukšto pastato stogas negali būti patalpų priklausiniu (nes jis nėra savarankiškas antraeilis daiktas), o yra esminė pastato dalis („nes stogas įeina į pagrindinio daikto (pastato) sudėtį ir su juo neatskiriama susijęs“);⁵¹

2) priklausinys ir pagrindinis daiktas nebūtinai turi būti susiję su pagrindiniu daiktu fiziniu ryšiu, nes lemiamą reikšmę turi funkcinis daiktų ryšys, o esminėms pagrindinio daikto dalims ir pagrindiniam daiktui fizinis ryšys turi turėti kur kas didesnę reikšmę. Pažymėtina, kad esminės pagrindinio daikto dalys nebus fiziniu ryšiu susiję su pagrindiniu daiktu tik 2000 m. CK 4. 2 straipsnio 6 punkte numatytu atveju, kuris yra išimtis iš bendros taisyklės. Visais kitais atvejais esminės pagrindinio daikto dalys bus fiziškai susiję su pagrindiniu daiktu. Tuo tarpu fizinio ryšio nebuvimas tarp priklausinio ir pagrindinio daikto nėra išimtinis, o gana dažnas atvejis. Taigi fizinio ryšio tarp pagrindinio ir antraeilio daikto reikšmė yra esminių pagrindinio daikto dalių ir priklausinio skiriamasis požymis;

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 9 d. nutartis c. b. UAB „Mūsų laikas“ v. UAB „Vorto“, A. Bosas, Nr. 3K-3-88/2005, kat. 30.3; 114.4; 114.5.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 9 d. nutartis c. b. UAB „Mūsų laikas“ v. UAB „Vorto“, A. Bosas, Nr. 3K-3-88/2005, kat. 30.3; 114.4; 114.5.

3) skiriasi esminių pagrindinio daikto dalių sąsaja su pagrindiniu daiktu (susiję taip neatskiriama, kad be jų pagrindinis daiktas negalėtų būti naudojamas pagal paskirtį arba būtų pripažintas nevisaverčiu) ir priklausiniui būdingas tarnavimo požymis. Pavyzdžiui, bute esanti virtuvė yra susijusi su kambariais taip neatskiriama, kad be jos naudojimo gyvenamosios patalpos taip pat nebūtų galimos naudoti pagal paskirtį arba būtų pripažintos nevisavertėmis, todėl virtuvė laikytina esmine pagrindinio daikto (kambarių) dalimi.⁵²

Būtent šie skirtumai atriboja esmines pagrindinio daikto dalis nuo priklausinių. Atsižvelgiant į šiuos skirtumus galima diskutuoti (teoriškai, nes praktikoje šis klausimas visą laiką buvo sprendžiamas vienareikšmiškai), ar gyvenamojo buto arba namo balkonas yra pagrindinio daikto priklausinys, ar esminė pagrindinio daikto dalis. Lietuvos teismų praktika visada balkoną laikė pagrindinio daikto priklausiniu.⁵³ Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino,⁵⁴ kad balkonai buvo laikomi pagrindinio daikto priklausiniais ir teisės aktuose – Butų privatizavimo, pardavimo ir naudojimo tvarkoje.⁵⁵ 1964 m. CK nekėlė priklausiniui savarankiškumo reikalavimo, tačiau 2000 m. CK jau numatė tokią priklausinio savybę, o balkonas nėra fiziškai savarankiškas antraeilis daiktas. Manytina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija yra likusi nepakeista laikantis tradicijos, tačiau pakeitus teisinį reguliavimą, manytina, kad keistina yra ir balkono kvalifikacija.

Antrasis probleminis klausimas – ar daiktas, kuris yra esminė vieno pagrindinio daikto dalis, gali būti ir kito pagrindinio daikto priklausiniu – taip pat buvo iškilęs ir nagrinėjamas Lietuvos teismų praktikoje.⁵⁶ Pavyzdžiui, ar buto stogas gali būti esminė pagrindinio daikto, buto A, dalis ir kartu kito pagrindinio daikto – buto B – priklausinys,

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 9 d. nutartis c. b. UAB „Mūsų laikas“ v. UAB „Vorto“, A. Bosas, Nr. 3K-3-88/2005, kat. 30.3; 114.4; 114.5.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. M. Jonutis v. K. Bogdanskienė Nr. 3K-3-506/1999, kat. 36, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. A. M. v. A. G. ir J. G. Nr. 3K-3-527/2007, kat. 22.1; 30.2; 30.9.1 (S) ir kt.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. M. Jonutis v. K. Bogdanskienė Nr. 3K-3-506/1999, kat. 36.

⁵⁵ Butų privatizavimo, pardavimo ir naudojimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 534 (redakcija, galiojusi iki 2001 rugpjūčio 11 d.) (Valstybės žinios, 1991, Nr. 28-765).

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2004 m. birželio 9 d. nutartis c. b. L. Fondis v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija Nr. 3K-3-310/2004, kat. 25.6.1; 40.4; 40.6.

t. y. terasa. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėtoje byloje nenustatė tokios situacijos (kad vienas antraeilis daiktas yra skirtingų pagrindinių daiktų esminė pagrindinio daikto dalis ir priklausinys), tačiau ne todėl, kad ji būtų neįmanoma, o todėl kad pritrūko įrodymų, kad ginčo objektas atitinka priklausinio požymius. Taip pat atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo poziciją, kad keli pagrindiniai daiktai gali turėti vieną bendrą antraeilį daiktą – priklausinį,⁵⁷ darytina išvada, kad pagal analogiją galimos situacijos, kai tas pats daiktas yra esminė vieno pagrindinio daikto dalis ir kartu kito pagrindinio daikto priklausinys. Tikėtina, kad toks antraeilis daiktas būtų pripažintas bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektu.

3. 2. Vaisiai

1964 m. CK nors ir nepateikė vaisių apibrėžimo, bet minėjo vaisių sąvoką ir įtvirtino pagrindinę taisyklę, kad pagrindinio daikto duodami vaisiai priklauso jo savininkui, jeigu įstatymas arba savininko sutartis su kitu asmeniu nenustato ko kita. Taigi vaisiai taip pat nėra teisinio reglamentavimo naujovė Lietuvoje, todėl su jais siejamos daugiau teorinės Lietuvos teisės problemos.

3. 2. 1. Vaisių samprata

Kaip jau minėta, romėnų teisėje buvo suformuluota plačioji ir siauroji vaisių sampratos. Skirtingų valstybių šiuolaikinė civilinė teisė yra perėmusi siaurąją arba plačiąją *fructus* sampratą.

Plačiąją vaisių sampratą perėmė Latvijos civilinė teisė. Latvijos civilinio kodekso 855 straipsnis vaisiais plačiausia prasme įvardija visą naudą, kurią duoda naudojamas pagrindinis turtas. Taip pat įtvirtintas ir iš romėnų teisės atėjęs vaisių skirstymas į natūralius ir civilinius. Italijos CK 820 straipsnis nurodo, kad natūralūs vaisiai – tokie, kurie su žmogaus pagalba arba be jos įgyjami tiesiogiai iš pagrindinio daikto, kaip antai:

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. M. Jonutis v. K. Bogdanskienė Nr. 3K-3-506/1999, kat. 36, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. A. M. v. A. G. ir J. G. Nr. 3K-3-527/2007, kat. 22.1; 30.2; 30.9.1(S).

žemės ūkio produkcija, mediena, gyvulių prieauglis, kasyklų produktai, karjerai ir durpių karjerai. Civiliniai vaisiai – tokie, kurie įgyjami kaip kompensacija už tai, kad pagrindiniu daiktu naudojasi kiti. Pavyzdžiui, kapitalo duodama nauda, nuomos mokestis už ilgalaikę nuomą (emphyteusis), anuitetas ir bet kokios kitos investavimo pajamos, nuompinigiai už nuomą. Taigi pagal šią sampratą daug daugiau antraeilių daiktų yra laikoma vaisiais: į vaisių sampratą įtraukiami daiktai, kurie kitose valstybėse įvardijami kaip pajamos plačiąja prasme.

Lietuvos teisė perėmė siaurąją vaisių sampratą, todėl ji bus analizuojama detaliau. Pagal 2000 m. CK 4.16 straipsnį vaisiais laikomi daiktai, kurie, organiškai vystantis pagrindiniam daiktui, turi atsiskirti, atsiskiria ar atskiriami nuo jo nepažeidžiant pagrindinio daikto vientisumo ir paskirties. Pavyzdžiui, vaismedžių vaisiai, gyvulių prieauglis, javų derlius ir pan.

Pažymėtina, kad vaisių sąvoka Lietuvos teisės aktuose tam tikrais atvejais vartojama dar siauresne prasme: LR Miškų įstatymas⁵⁸ tarp kitų miško išteklių (grybų, riešutų, uogų, vaistažolių ir kt.) nurodo ir vaisius. Šiuo atveju vaisiai yra botanikos mokslo suformuluota sąvoka (tai iš gaubtasėklių žiedo išaugęs sėklas gaubiantis audinys⁵⁹), todėl mūsų nagrinėjamai teisinei vaisių sampratai reikšmės neturi.

Siaurąją vaisių sampratą taip pat perėmė ir kai kurios kitos valstybės. Kanados Kvebeko provincijos CK 910 straipsnis nurodo, kad vaisiai apima gyvulių prieauglį ir daiktus, kurie gaunami iš turto savaime arba dirbant žemę. Prancūzijos CK 583 straipsnis skirsto vaisius į natūralius ir kultūrinius. Natūralūs yra tokie, kurie yra savaiminis žemės produktas. Pavyzdžiui, gyvūnų pagausėjimas yra natūralūs vaisiai. Kultūriniai vaisiai yra tokie, kurie įgyjami iš žemės dirbimo (kultivavimo). Abiem atvejais kalbama apie vaisius siaurąja prasme.

Taigi siaurąją vaisių sampratą galima apibūdinti tokiais požymiais:

1) vaisiai gaunami organiškai besivystant pagrindiniam daiktui. Šis požymis nulemia, kad vaisiai gali būti gaunami tik iš gyvosios gamtos objektų;

⁵⁸ Lietuvos Respublikos miškų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 96-1872).

⁵⁹ Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.autoinfo.lt/webdic/>.

2) vaisiai yra tokie antraeiliai daiktai, kurie nuolat keičiasi: auga, bręsta, vystosi, didėja, mažėja ir t.t.;

3) vaisius ir pagrindinį daiktą sieja glaudus ryšys, bet vėliau pagal savo prigimtį šie antraeiliai daiktai turi atsiskirti, atsiskiria ar atskiriami nuo pagrindinio daikto. Tačiau vaisiais jie yra laikomi tik iki atsiskyrimo ar atskyrimo nuo pagrindinio daikto momento – po to jie jau gali būti savarankiški civilinių teisių objektai. Taigi vaisiai yra pavyzdys antraeilių daiktų, kurie gali tapti pagrindiniais;

4) vaisiui atsiskiriant nuo pagrindinio daikto neturi būti pažeidžiamas pagrindinio daikto vientisumas ir paskirtis.

Apibendrinant lyginamų valstybių teises nuostatas, galima padaryti išvadą, kad vaisių, kaip antraeilių daiktų, teisinis reguliavimas yra glaudžiai susijęs su produkcijos ir pajamų teisiniu reglamentavimu: nuo to, kurią vaisių sampratą (siaurąją ar plačiąją) įtvirtina teisės normos, priklauso ir pajamų bei produkcijos samprata (pirma, ar iš viso tokie antraeiliai daiktai bus išskiriami; antra, jeigu bus, tai kokia bus jų apimtis). Tokią išvadą pagrindžia ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateiktas antraeilių daiktų skirstymas į tris grupes: 1) esmines pagrindinio daikto dalis; 2) gaunamus iš pagrindinio daikto vaisius, produkciją ir pajamas; 3) pagrindinio daikto priklausinius.

3. 2. 2. Teisinės pasekmės

Antraeilio daikto pripažinimas vaisiumi turi svarbią teisinę reikšmę – sukelia 2000 m. CK 4.53 straipsnyje nurodytas teises pasekmes: daikto duodami vaisiai, gyvulių prieauglis priklauso jų savininkui, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato ko kita. Tokią pat taisyklę įtvirtino ir 1964 m. CK 154 straipsnis (daikto duodami vaisiai, pajamos, gyvulių prieauglis priklauso jo savininkui, jeigu įstatymas arba savininko sutartis su kitu asmeniu nenustato ko kita), taip pat galiojantys užsienio valstybių teisės aktai: Latvijos CK 955 straipsnis (Pagrindinio turto savininkas yra ir jo duodamų vaisių savininkas nuo to momento, kai tik jie atsiranda); Kanados Kvebeko provincijos CK 949 straipsnis (Turto duodami vaisiai ir pajamos priklauso savininkui, kuriam tenka išlaidos, reikalingos gauti minėtus vaisius ir pajamas); Rusijos CK 136 straipsnis (Vaisiai, gaunami iš turto naudojimo priklauso asmeniui, kuris teisėtai naudoja turtu, nebent

įstatymas, kiti teisės aktai ar sutartis nustato kitaip); Italijos CK 821 straipsnis (Natūralūs vaisiai priklauso juos duodančio daikto savininkui, nebent jų nuosavybės teisė yra priskirta kitiems asmenims, o civiliniai vaisiai įsigijami kasdien priklausomai nuo teisės trukmės); Prancūzijos CK 547 straipsnis (Natūralūs ar kultūriniai žemės vaisiai priklauso jų savininkui kaip prieauglis).

Lietuvoje, kaip ir kai kuriose kitose valstybėse, ši taisyklė yra dispozityvi: įstatymas arba sutartis gali numatyti atvejus, kai pagrindinio daikto duodami vaisiai priklauso ne jų savininkui. 2000 m. CK numato nemažai tokių išimčių: 3.88 straipsnis (Bendraja jungtine sutuoktinių nuosavybe pripažįstami vaisiai, gauti iš sutuoktinio asmenine nuosavybe esančio turto), 4.42 straipsnis (Visais atvejais žemės sklypo savininkas įgyja nuosavybės teisę į vaisius, gautus nuo kaimyniniame žemės sklype augančių medžių, krūmų šakų, esančių jo žemės sklype, ir į vaisius, gautus nuo kaimyniniame žemės sklype augančių kitų augalų stiebų, šakų ir šaknų, esančių jo žemės sklype), 4.143 straipsnio 2 dalis (Naudojant uzufrukto objektą gaunami vaisiai, produkcija ir pajamos priklauso uzufruktoriui, jeigu sutartis ar įstatymai nenustato kitaip), 4.168 straipsnio 3 dalis (Jeigu nenustatyta kitaip, nuomininkui priklauso išnuomoto nekilnojamojo daikto duodami vaisiai), 4.231 straipsnis (Daikto sulaikymo teisę turintis asmuo gali pasilikti sulaikyto daikto duodamus vaisius ir tuo patenkinti savo reikalavimus pirmiau už kitus kreditorius), 6.488 straipsnis (Išsinuomoto daikto duodamos pajamos, vaisiai, gyvulių prieauglis priklauso nuomininkui, jeigu ko kita nenustato sutartis) ir kt. Taip pat išimtis iš minėtos taisyklės nurodo ir kiti įstatymai: pavyzdžiui, LR Miškų įstatymo⁶⁰ 8 straipsnio 1 dalis (Fiziniai asmenys gali rinkti vaisius, vaistažoles ir vaistinę žaliavą, išskyrus augalų rūšis, kurių sąrašą tvirtina Aplinkos ministerija, riešutauti, uogauti ir grybauti, valstybiniuose miškuose laikyti bites aviliuose ir bitidėse, laikydamiesi įstatymų, Aplinkos apsaugos įstatymo bei kitų teisės aktų reikalavimų) ir kt.

Taigi apibendrinant vaisiai yra tokia antraeilių daiktų rūšis, kurios teisinis likimas dažnai nesutampa su pagrindinio daikto likimu: tai gali numatyti sutartis ir itin dažnai numato įstatymas.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos miškų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 96-1872).

3. 3. Produkcija

Produkcija nėra teisinio reglamentavimo naujovė Lietuvoje (1964 m. CK minėjo jos sąvoką), todėl nors praktikoje pasitaiko sunkumų analizuojant šią antraeilių daiktų rūšį, teismų praktika juos nesunkiai išsprendžia.⁶¹ Romėnų teisėje bei kai kurių užsienio valstybių teisėje (Latvijos CK, Italijos CK ir kt.) produkcija, kaip beje ir pajamos, suprantami kaip vaisiai plačiąja prasme ir tai jau aptarta analizuojant vaisius. Dėl to ši magistro darbo dalis apsiribos produkcijos sampratos analize tiek, kiek ji neatskleista nagrinėjant vaisių sampratą.

3. 3. 1. Produkcijos samprata

Kadangi 1964 m. CK minėjo produkcijos sąvoką, tačiau nepateikė jos apibrėžimo, jis buvo suformuluotas Lietuvos teisės moksle⁶² ir teismų praktikoje.⁶³ Būtent tokį apibrėžimą įtvirtino ir 2000 m. CK. Taigi nors, anot prof. V. Mikelėno, 2000 m. CK ypatybė yra tai, kad pirma buvo sukurtas civilinis kodeksas ir tik paskui pradėta vystyti teisės doktrina,⁶⁴ tačiau produkcijos teisiniam reglamentavimui tai nebūdinga. Tai vertintina teigiamai, nes gerai išplėtotą teisės doktriną ir kūrybišką teismų praktiką lėmė efektyvią kodifikaciją.⁶⁵

2000 m. CK 4.17 straipsnis nurodo, kad produkcija yra laikomi daiktai, kurie sukuriama kaip darbo rezultatas naudojant gamybos procese pagrindinius daiktus. Pavyzdžiui, pagaminti baldai, pasiūti rūbai ir t.t. Taigi išskirtini tokie produkcijos, kaip antraeilio daikto požymiai:

- 1) produkcija yra pagrindinio daikto ūkinio naudojimo rezultatas,

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 29 d. nutartis c. b. Z. Lekienė v. J. Zujevas, Nr. 3K-3-1018/2001, kat. 25.6.1; 115.

⁶² VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Vilnius: Vija, 1997, p. 246.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 29 d. nutartis c. b. Z. Lekienė v. J. Zujevas, Nr. 3K-3-1018/2001, kat. 25.6.1; 115.

⁶⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. Šiuolaikinės civilinės teisės raida, tendencijos ir perspektyvos. *Mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 42.

⁶⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. Šiuolaikinės civilinės teisės raida, tendencijos ir perspektyvos. *Mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 42.

2) gaunamas panaudojus daiktą specifine ūkinio naudojimo forma – gamybos procese. Jeigu ūkinio naudojimo forma yra daikto naudojimas civilinėje apyvartoje, tai bus pajamos, o ne produkcija.

Užsienio valstybes pagal produkcijos teisinį reglamentavimą galima suskirstyti į dvi grupes: į valstybes, kurios neišskiria (Kanados Kvebeko provincija, Latvija, Italija, Prancūzija, Austrija ir kt.), ir valstybes, kurios išskiria produkciją kaip savarankišką antraeilių daiktų rūšį (Rusija ir kt.). Rusijos CK 136 straipsnis tik pamini produkcijos sąvoką, tačiau jos neapibrėžia. Apibendrintai galima pasakyti, kad praktikoje visada egzistuoja daiktai, kurie yra sukuriami kaip darbo rezultatas naudojant gamybos procese pagrindinius daiktus, tačiau skirtingos valstybės renka skirtingus būdus, kaip teisėje tuos daiktus įvardinti. Dažniausiai jie įeina į kitokių antraeilių daiktų – vaisių – sampratą. Kadangi Lietuvos teisėje įtvirtinta siauroji vaisių samprata, tai būtinai išskiriamas dar vienos rūšies antraeilis daiktas – produkcija. Atkreiptinas dėmesys, kad tiek vaisiams, tiek produkcijai, tiek pajamoms taikoma ta pati taisyklė: jie priklauso daikto savininkui, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato ko kita. Dėl to produkcijos išskyrimas į savarankišką antraeilių daiktų rūšį yra daugiau sąvokos pasirinkimas, o ne kokybiškai naujas teisinis reguliavimas.

3. 4. Pajamos

Kadangi pajamos yra glaudžiai susijęs su vaisiais ir produkcija antraeilis daiktas ir daug pajamoms būdingų požymių (nėra teisinio reglamentavimo naujovė Lietuvoje, praktikoje ir teorijoje nesusiduriama su reikšmingomis problemomis ir kt.) jau aptarta nagrinėjant vaisius ir produkciją, tai šioje darbo dalyje bus tik trumpai aptariama pajamų samprata.

3. 4. 1. Pajamų samprata

Pagal 2000 m. CK 4.18 straipsnį pajamos Lietuvos teisėje suprantamos dviem prasmėmis:

1) siaurąja – tai iš daikto gaunami pinigai ir kitos materialinės vertybės, kurie gaunami naudojant pagrindinį daiktą civilinėje apyvartoje. Pavyzdžiui, 2000 m. CK 4.53 straipsnyje pajamos suprantamos siaurąja prasme;

2) plačiąja – pajamomis laikomi visi daiktai, kurie gali būti gaunami visokeriopai naudojant pagrindinį daiktą. Šia prasme pajamos – tai pinigai ir kitos materialinės vertybės bei vaisiai ir produkcija. Pavyzdžiui, 2000 m. CK 4.97 straipsnio 1 dalyje, 6.240 straipsnio 1 dalyje ir kt. pajamos suprantamos plačiąja prasme. Kaip jau minėta, kai kuriose valstybėse nurodyti daiktai įvardijami kaip vaisiai.

Taigi daiktų, kuriuos Lietuvos teisė įvardija kaip pajamas, teisinis reguliavimas užsienio valstybėse skiriasi. Visas valstybes galima suskirstyti į tokias, kurios neišskiria pajamų kaip savarankiško antraeilio daikto (Latvija, Italija, Austrija ir kt.) ir tokias, kurios išskiria pajamas kaip savarankišką antraeilį daiktą (Kanados Kvebeko provincija, Prancūzija, Rusija ir kt.). Pastarąsias valstybes dar galima skirstyti į tik įvardijančias pajamas (pavyzdžiui, Rusija ir kt.) ir į valstybes, kurios įvardija bei apibrėžia pajamas (pavyzdžiui, Kanados Kvebeko provincija, Prancūzija ir kt.). Pagal Kanados Kvebeko provincijos CK 910 straipsnį pajamos apima pinigų sumas, kurias duoda turtas, kaip antai: nuoma, palūkanos ir dividendai, išskyrus tuos, kurie yra juridinio asmens kapitalo dalis; taip pat apima sumas, gaunamas už nuomos atnaujinimą ar atstatymą ar kaip išankstinis apmokėjimas arba sumas, suteiktas ar surinktas panašiomis aplinkybėmis. Pagal Prancūzijos CK 584 straipsnį pajamos yra nuompinigiai, palūkanos ar pinigų sumos, gaunamos iš anuiteto. Atskirai dar pažymima, kad nuompinigiai už ūkininko ūkio nuomą taip pat yra pajamos. Taigi užsienio valstybių, išskiriančių pajamas kaip savarankišką antraeilį daiktą, teisės aktai pajamas sieja su pinigais, gaunamais už pagrindinio daikto naudojimą.

Daikto pripažinimas pajamomis sukelia 2000 m. CK 4.53 straipsnio 2 dalyje numatytas teises pasekmes: daikto ūkinio naudojimo rezultatai – produkcija ir pajamos – priklauso daikto savininkui, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato ko kita. 2000 m. CK numato tokių išimčių: 6. 151 (Iš turto gauti vaisiai ir pajamos priklauso privalančiam grąžinti turtą asmeniui. Visos šio asmens turėtos išlaidos vaisiams ir pajamoms gauti tenka pačiam asmeniui.), 6.488 (Išsinuomoto daikto duodamos pajamos, vaisiai, gyvulių prieauglis priklauso nuomininkui, jeigu ko kita nenustato sutartis) straipsniai ir kt.

3. 5. Priklausinys

Nors priklausinys pagal 2000 m. CK tėra tik vienas iš antraeilių daiktų ir tai nėra teisinio reglamentavimo naujovė (1964 m. CK taip pat kalbėjo apie priklausinius), bet būtent dėl šios antraeilių daiktų rūšies praktikoje kyla daugiausia problemų. Taip yra todėl kad ryšys tarp priklausinio ir pagrindinio daikto yra specifinis palyginti su kitų antraeilių ir pagrindinių daiktų ryšiu. Todėl šiame darbe iš visų antraeilių daiktų plačiausiai bus analizuojamos su priklausiniu susijusios Lietuvos teisėje kylančios problemos.

3. 5. 1. Teisiškai reikšmingas ryšys

Kaip jau minėta, priklausinį ir pagrindinį daiktą sieja specifinis ryšys. Šį ryšį apibūdina Lietuvos teisės aktai ir teismų praktika.

Pagal 2000 m. CK 4.19 straipsnį priklausinys – tai savarankiškas pagrindiniam daiktui tarnauti skirtas antraeilis daiktas, kuris pagal savo savybes yra nuolat susijęs su pagrindiniu daiktu. Palyginimui pagal 1964 m. CK 153 straipsnį priklausiniu pripažįstamas toks daiktas, kuris skirtas tarnauti pagrindiniam daiktui ir yra susijęs su pagrindiniu daiktu bendra ūkine paskirtimi.

Pirmiausia bus aptariami šių sąvokų panašumai. Abi sąvokos nurodo, kad priklausiniui būdingas tarnavimo požymis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo,⁶⁶ kad būtina atskirti ir netapatinti „daikto naudojimo“ ir „daikto tarnavimo“ sąvokų. „Naudojimas – tai gavimas iš daikto naudos, kuria pasireiškia jo ekonominis reikšmingumas.“⁶⁷ Tarnavimas, anot Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, apibūdinamas pagal funkcines ir konstrukcines daikto savybes. Apie jas bus kalbama aptariant priklausinio ir pagrindinio daikto sąsają. Paprastai pagrindinio daikto savininkas ar teisėtas valdytojas naudojasi priklausiniu, bet nebūtinai. Daikto naudojimas nesukuria tarnavimo kitam daiktui visapusiško efekto ir vien dėl naudojimo jis netampa

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 20 d. nutartis c. b. T. Jakimovič v. B. Zokaitytė, R. Vilčiauskas, D. D. Petraškevičienė, R. J. Petraškevičius, D. Urbonavičiūtė, Vilniaus miesto savivaldybės valdyba, Vilniaus miesto Senamiesčio seniūnija Nr. 3K-3-4561/2004, kat. 16.1.

⁶⁷ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Vilnius: Vijusta, 1997, p. 261.

priklausiniu. Pavyzdžiui, visais penkiais namo rūsyje esančiais sandėliukais gali naudotis tik vienas iš penkių namo gyventojų, bet sandėliukai vis tiek liks ne vieno, o penkių gyvenamųjų patalpų priklausiniais. Tarnaujančio daikto priskyrimas naudojimui teisiškai nepakeičia paskirto daikto padėties. Tačiau daikto naudojimas nėra visiškai nereikšminga aplinkybė – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įvertina ją kitų faktinių aplinkybių kontekste.⁶⁸ Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad daikto tarnavimas paprastai pasižymi daikto naudojimu, bet ši aplinkybė nėra lemiamą pripažįstant ar nepripažįstant daiktą priklausiniu.

Taip pat abiem sąvokoms bendra tai, kad priklausiniui keliamas sąsajos su pagrindiniu daiktu reikalavimas: priklausinys turi būti susijęs su pagrindiniu daiktu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas akcentuoja,⁶⁹ kad abu įstatymai kalba ne apie fizinį, bet apie funkcinį daiktų ryšį – tarnaujantis daiktas turi būti skirtas tenkinti pagrindinio daikto poreikius. Todėl Lietuvos teismų praktika suformulavo keletą svarbių taisyklių. Pirma, fizinis daiktų ryšys (techninis ryšys,⁷⁰ fizinis pritvirtinimas,⁷¹ konstrukcinis ryšys) nėra besąlygiškas pagrindas pripažinti daiktą priklausiniu. Antra, fizinio ryšio tarp daiktų nebuvimas nėra argumentas paneigiantis priklausinio egzistavimą. Trečia, fizinis ryšys neturi lemiamos įtakos funkcinio ryšio tarp daiktų nustatymui.⁷² Tačiau negalima daryti išvados, kad fizinis daiktų ryšys yra visai nereikšmingas nustatant priklausinio

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 rugsėjo 6 d. nutartis c. b. J. U. v. UAB „IJO“ Nr. 3K-3-453/2006, kat. 22.1; 30.6(S).

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tai nurodo tiek bylose, kuriose analizuojamas 1964 m. CK 153 straipsnis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. A. Dambrauskienė v. J. A. Malcevičienė, G. Petrauskaitė, R. Ramanauskas, J. Ramanauskienė, B. Malcevičius, P. Višinskas, Klaipėdos apskrities viršininko administracijai, Antstolių kontorai prie Klaipėdos miesto apylinkės teismo, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonei Klaipėdos filialui Nr. 3K-3-448/2001, kat. 25.8.2; 16.1; 23; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 20 d. nutartis c. b. T. Jakimovič v. B. Zokaitytė, R. Vilčiauskas, D. D. Petraškevičienė, R. J. Petraškevičius, D. Urbonavičiūtė, Vilniaus miesto savivaldybės valdyba, Vilniaus miesto Senamiesčio seniūnija Nr. 3K-3-561/2004, kat. 16.1 ir kt.), tiek bylose, kuriose analizuojamas 2000 m. CK 4.19 straipsnis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 balandžio 2 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybė v. G. Šova, J. Šovienė Nr. 3K-3-451/2003, kat. 25.2, 25.6.1, 25.8.1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 rugsėjo 6 d. nutartis c. b. J. U. v. UAB „IJO“ Nr. 3K-3-453/2006, kat. 22.1; 30.6(S) ir kt.).

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 spalio 10 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybės taryba v. R. Karosaitė, A. Alionis Nr. 3K-3-468/2005, kat. 22.1; 30.6.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 gegužės 17 d. nutartis c. b. V. Vygelio individuali paruošų įmonė „Vygis“ v. UAB „Varėnos šiluma“, SP UAB „Varėnos vandenys“ Nr. 3K-3-314/2004, kat. 15.2.1.1; 25.7.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 spalio 20 d. nutartis c. b. T. Jakimovič v. B. Zokaitytė, R. Vilčiauskas, D. D. Petraškevičienė, R. J. Petraškevičius, D. Urbonavičiūtė, Vilniaus miesto savivaldybės valdyba, Vilniaus miesto Senamiesčio seniūnija Nr. 3K-3-561/2004, kat. 16.1.

egzistavimą. Pripažįstant daiktą priklausiniu jis gali būti fiziniu ryšiu susijęs su pagrindiniu daiktu, bet tai nėra būtina. Taigi, kaip ir daikto naudojimas, fizinis daiktų ryšys tėra tik viena iš aplinkybių, į kurią atsižvelgiama, bet kuri nėra lemiamą, nustatant priklausinio egzistavimą.

Nepaisant šių panašumų, priklausinio sąvokos 2000 m. CK ir 1964 m. CK taip pat turi ir skirtumų. Nors abiem atvejais kalbama apie funkcinį daiktų ryšį, skiriasi, koks funkcinis ryšys laikomas teisiškai reikšmingu – daiktai turi būti susiję pagal savo savybes (2000 m. CK) ar pagal bendrą ūkinę paskirtį (1964 m. CK). Nors naujasis pagrindinio daikto ir priklausinio sąsajos apibūdinimas yra platesnis, Lietuvos teismų praktikoje⁷³ visą laiką abi priklausinio ir pagrindinio daikto sąsajos buvo aiškinamos vienodai: tarnaujantis daiktas turi būti skirtas tenkinti pagrindinio daikto poreikius. Taigi teismų praktika plečiamai aiškino 1964 m. CK nurodytą priklausinio ir pagrindinio daikto sąsają. Lietuvos teisės doktrina⁷⁴ taip pat palaikė idėją, kad priklausinys gali būti susijęs su pagrindiniu daiktu ne tik ūkine, bet ir kitokia, pavyzdžiui, kultūrine paskirtimi. Pažymėtina, kad iš tiesų dėl skirtingų žmonių poreikių, priklausiniai tenkina ne tik ūkinius, bet ir kitokius žmonių poreikius. Dėl to naujosios (platesnės) priklausinio ir pagrindinio daikto sąsajos pateikimas 2000 m. CK vertintinas teigiamai, nes atitinka realybę ir įtvirtina teorijoje ir praktikoje jau seniau suformuluotą poziciją.

Taip pat 2000 m. CK nurodo, kad priklausinys yra savarankiškas daiktas. Pažymėtina, kad šiuo atveju savarankiškas reiškia fiziškai savarankišką daiktą, tačiau jo teisinis likimas nėra savarankiškas (antraeilį daiktą ištinka pagrindinio daikto likimas). Iki 2000 m. CK įsigaliojimo praktikoje nuolat kildavo nesutarimų dėl jau aptartų fizinių ryšių tarp pagrindinio daikto ir jo priklausinio. Nors Lietuvos Aukščiausiasis teismas iš esmės vieningai akcentavo funkcinio, o ne fizinio ryšio svarbą, tačiau pasitaikydavo kitokios teismų praktikos atvejų. Pavyzdžiui, Molėtų rajono apylinkės teismas ir Vilniaus apygardos teismas vienoje iš savo bylų nurodė, kad atstumas yra lemiamas kriterijus, sprendžiant ar daiktas yra priklausinys: „pirtis yra neadekvačiai ir aiškiai per dideliu

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 20 d. nutartis c. b. T. Jakimovič v. B. Zokaitytė, R. Vilčiauskas, D. D. Petraškevičienė, R. J. Petraškevičius, D. Urbonavičiūtė, Vilniaus miesto savivaldybės valdyba, Vilniaus miesto Senamiesčio seniūnija Nr. 3K-3-561/2004, kat.16.1. ir kt.

⁷⁴ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Vilnius: Vijusta, 1997, p. 246.

nuotoliu nuo pagrindinio namo, kad būtų pripažinta priklausiniu“.⁷⁵ Teismai ginčo objektą pripažino atskiru savarankišku statiniu, kuris pastatytas ne prie pagrindinio daikto, todėl jis nėra priklausinys. Analizuojamoje byloje ir vėlesnėje savo praktikoje Lietuvos Aukščiausias Teismas pabrėžė, kad priklausinys yra savarankiškas daiktas, kuris gali būti kitoje, nei pagrindinis daiktas, vietoje. 2000 m. CK šią taisyklę iš teismų praktikos perkėlė į įstatymą. Tai vertintina teigiamai, nes ji atskleidžia priklausinio esmę ir išsprendžia praktikoje kylančius neaiškumus.

2000 m. CK (skirtingai nei 1964 m. CK) nurodo, kad priklausinys yra nuolat susijęs su pagrindiniu daiktu. Tai reiškia, kad priklausinio ir pagrindinio daikto sąsaja nėra vienkartinis, trumpalaikis ar atsitiktinis reiškinys, o pasireiškia nuolatinio pobūdžio funkcinio ryšiu, t. y. nuolatinio priklausinio tarnavimu pagrindiniam daiktui.

Kai kurių užsienio valstybių teisės aktai taip pat pateikia priklausinio apibrėžimą. Pavyzdžiui, pagal Latvijos CK 857 straipsnį priklausinys yra toks turtas, kuris yra nuolat susijęs su pagrindiniu daiktu ir pagal savo savybes yra skirtas jam tarnauti. Antraeilis daiktas negali būti laikomas priklausiniu, jeigu tai prieštarauja aiškiai išreikštai daikto savininko valiai. Taip pat nurodoma, kad antraeilio daikto ryšys neapsiriboja tik fiziniu daikto ryšiu, nes pakanka, kad daiktai būtų susiję bet koku kitu nuolatinio ryšiu. Pagal Rusijos CK 135 straipsnį daiktas, skirtas tarnauti kitam – pagrindiniam daiktui – ir susijęs su juo bendra paskirtimi yra priklausinys. Pagal Italijos CK 817 straipsnį daiktai, skirti nuolat tarnauti ar papuošti kitą daiktą yra priklausiniai. Taigi kitų valstybių teisės aktai taip pat sieja priklausinį su analogiškais požymiais, kurie įtvirtinti 2000 m. Lietuvos CK.

Taigi pažymėtina, kad šiuolaikinė Lietuvos teismų praktika⁷⁶ pripažįsta daiktą priklausiniu tada, kai tarp pagrindinio daikto ir jam tarnaujančio daikto yra funkcinis ryšys. Tam būtina nustatyti juridiskai reikšmingų faktų sudėtį: 1) kad daiktas, kurį norima pripažinti priklausiniu, pagal paskirtį buvo susijęs su pagrindinio daikto naudojimu ir abu tarnavo bendram tikslui – pagrindinio daikto savininko ar teisėto valdytojo poreikiams

⁷⁵ Cituojama pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 20 d. nutartį c. b. A. Kazlova, F. Michailinas, V. Michailinas v. K. Stankevičius, A. Dabužinskas, V. Dabužinskas, Molėtų rajono savivaldybė, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės Utenos filialas Nr. 3K-3-743/2002, kat. 15.2.1.1; 18.4; 23.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 2 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybės valdyba v. G. Šova, J. Šovienė Nr. 3K-3-451/2003, kat. 25.2, 25.6.1, 25.8.1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 spalio 10 d. nutartis c. b. Nr. 3K-3-468/2005, kat. 22.1; 30.6.

tenkinti, 2) pagrindinio daikto savininkas ar teisėtas valdytojas įstatymų nustatyta tvarka įgijo teisę į daiktą, kurį norima pripažinti priklausiniu. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija reiškia, kad, pirma, funkcinis priklausinio ir pagrindinio daikto ryšys gali būti nustatomas tik analizuojant ir vertinant konkrečios situacijos aplinkybes.⁷⁷ Antra, daikto pripažinimui priklausiniu nepakanka nustatyti vieną aplinkybę (pavyzdžiui, kad daiktai yra fiziškai susiję, kad daiktais buvo naudojamas ir pan.), bet būtina juridinių faktų sudėtis. Tai reiškia, kad reikia išanalizuoti visas teisiškai reikšmingas aplinkybes, iš kurių ne kuri nors viena, o jų visetas nulems daikto pripažinimą ar nepripažinimą priklausiniu. Trečia, juridiniai faktai turi būti nustatomi visi, bet jie turi nevienodą reikšmę. Apie tai jau kalbėta aptariant priklausinio požymius.

3. 5. 2. Sudėtingi daiktų ryšiai

Lietuvos teismų praktika analizuodama pagrindinius ir antraeilius daiktus yra susidūrusi su atvejais, kai ryšiai tarp daiktų yra labai sudėtingi. Pirmiausia, kalbant apie pagrindinius daiktus ir jų priklausinius, reikia nustatyti, kuris daiktas yra pagrindinis, o kuris antraeilis. Antras probleminis klausimas yra susijęs su pagrindinių ir antraeilių daiktų skaičiumi. Visi šie klausimai dabar bus analizuojami detaliau.

3. 5. 2. 1. Pagrindinio daikto ir jo priklausinio atribojimo problema

Ši problema kyla, nes pagrindinis daiktas ir jo priklausinys turi daug panašumų: abu yra daiktai (iš gamtos pasisavinti ar gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai), abu yra savarankiški (fiziškai) daiktai, abu yra tarpusavyje susiję jau aptartu specifiniu ryšiu. Kriterijumi atskirti pagrindinį daiktą nuo jo priklausinio yra jų skirtumai: priklausinys yra skirtas tarnauti pagrindiniam daiktui. Tačiau praktikoje kartais būna sunku nustatyti, kuris daiktas yra skirtas tarnauti kitam daiktui. Pavyzdžiui, vienoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje⁷⁸ kilo ginčas, ar transformatorinės pastatas yra jo

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. J. U. v. UAB „IJO“ Nr. 3K-3-453/2006, kat. 22.1; 30.12.2; 33(S).

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 5 d. nutartis c. b. AB „VST“ v. BAB „Dara“ Nr. 3K-3-450/2005, kat. 30.3; 22.1.

viduje įrengtų elektros įrengimų priklausinys, ar atvirkščiai. Bandant išsiaiškinti šių daiktų ryšius šalys rėmėsi kita daiktų klasifikacija – skirstymu į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius. Buvo teigiama, kad kilnojamieji daiktai negali būti nekilnojamojo daikto priklausiniu. Lietuvos teismų praktikos pozicija šiuo klausimu nėra vienoda. Minėtoje byloje teismai plačiau šiuo klausimu nepasisakė, tačiau kitoje byloje⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad kilnojamas daiktas negali keisti nekilnojamojo daikto likimo. Vadinas, nekilnojamieji daiktai negali būti kilnojamojo daikto antraeiliais daiktais. Tačiau tokia pozicija kritikuotina, nes, pirma, įstatymas apibūdindamas priklausinio ir pagrindinio daikto sąsają nenurodo tokio jų skiriamąjo požymio, o plečiamai aiškinti įstatymą nėra pagrindo: praktika rodo, kad nekilnojamas daiktas gali egzistuoti kaip kilnojamojo daikto priklausinys. Antra, įstatyme yra įtvirtinti visai kiti reikšmingi priklausinio požymiai (susijęs pagal savybes ir tarnauja pagrindiniam daiktui) ir būtent jie lemia daikto pripažinimą ar nepripažinimą priklausiniu. Trečia, daikto priskyrimą pagrindiniams ar antraeiliais daiktams lemia ne tik įstatymas, bet ir asmens valia: daikto savininkas ar teisėtas valdytojas gali nuspręsti tiek kilnojamųjų, tiek nekilnojamųjų daiktų tarpusavio ryšius. Šią valios laisvę riboja įstatymai, pavyzdžiui, LR nekilnojamojo turto registro įstatymo⁸⁰ 10 straipsnio 3 dalis, kuri nurodo, kad žemės sklypas negali būti registruojamas kaip priklausinys. Apriboti šią valios laisvę dar ir teismų praktikos išaiškinimu nesant rimto pagrindo būtų neprotinga. Taigi darytina išvada, kad sprendžiant kuris daiktas yra pagrindinis, o kuris jo priklausinys, negalima lemiamu kriterijumi laikyti jų skirstymą į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius.

Ieškant priklausinio ir pagrindinio daikto atskyrimo kriterijų, buvo bandoma remtis jų tarpusavio priklausomybe. Keliose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose⁸¹ šalys teigė, kad jeigu daiktai gali funkcionuoti vienas be kito, tai jie nėra pagrindinis daiktas ir priklausinys. Tačiau su tokia pozicija negalima sutikti. Kadangi priklausinys

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 13 d. nutartis c. b. E. R. Ravaitis v. M. Liutvinas, Ž. Kardelis, J. Misevičienė, J. Dambrauskienė, D. Navakauskas, J. Navakauskienė Nr. 3K-3-426/2002, kat. 23; 25.8.2.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1996, Nr. 100-2261).

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 spalio 5 d. nutartis c. b. AB „VST“ v. BAB „Dara“ Nr. 3K-3-450/2005, kat. 30.3; 22.1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. A. Kazlova, V. Michailinas v. A. Dabužinskas, V. Dabužinskas, K. Stankevičius, Molėtų rajono savivaldybė, Registrų centro Utenos filialas Nr. 3K-3-1051/2003, kat. 23.

pagal savo esmę užtikrina galimybę naudoti pagrindinį daiktą pagal paskirtį, galima išskirti du atvejus. Pirma, dažniausiai priklausinys yra būtinas tam, kad pagrindinis daiktas būtų panaudotas pagal paskirtį. Pavyzdžiui, raktas yra būtinas tam, kad spyna būtų panaudota pagal paskirtį, laiptinė⁸² yra būtina tam, kad pagal paskirtį būtų panaudotas antrame aukšte esantis butas ir t. t. Antra, priklausinys užtikrina, kad pagrindinis daiktas būtų panaudojamas įvairiapusiškiau, būtų gauta didesnė nauda ir pan. Pavyzdžiui, balkonas nulemia, kad butas patenkina daugiau poreikių nei toks pat butas be balkono ir t. t. Taigi negalėjimas funkcionuoti vienas be kito ne tik nėra kriterijus atskirti priklausinį nuo pagrindinio daikto, bet apskritai nėra požymis būdingas pagrindiniam daiktui ir jo priklausiniui.

Galima iškelti mintį, kad pagrindinį daiktą ir jo priklausinį skiria šių daiktų vertė. Kadangi pagrindinis daiktas gali būti savarankišku teisinių santykių objektu, o priklausinys seka paskui pagrindinį daiktą, tai logiška, kad pagrindinio daikto vertė turėtų viršyti priklausinio vertę. Tačiau Lietuvos teisės moksle⁸³ buvo pateikta ir kitokia pozicija: pagrindinio daikto vertė nebūtinai turi viršyti priklausinio vertę. Pavyzdžiui, paveikslas rėmai gali žymiai viršyti paveikslą, tačiau rėmai vis tiek liks paveikslu priklausiniu. Iš tiesų nustatyti daikto vertę yra labai sudėtinga: ji priklauso ne tik nuo objektyvių faktorių, bet ir nuo subjektyvių (2000 m. CK 4.11 straipsnyje nutatytas daiktų skirstymas į įprastinę, ypatingą ir į asmeninius tikslais pagrįsta vertę turinčius daiktus) aplinkybių. Taigi kadangi daikto vertė nėra objektyvi kategorija, ji negali būti laikoma pakankamu kriterijumi, pagal kurį būtų galima atskirti pagrindinį daiktą ir jo priklausinį.

Taigi, kaip minėta, pagrindinį daiktą ir jo priklausinį skiria tai, kad priklausinys tarnauja pagrindiniam daiktui. Tačiau vis dar neaišku, kokie požymiai parodo daikto tarnavimą kitam – pagrindiniam – daiktui. Pagal Lietuvos teismų praktiką⁸⁴ būtina nustatyti daikto paskirtį: kokius poreikius daiktas tenkina. Taigi daikto paskirtis turi ypatingą teisinę reikšmę atskiriant priklausinį nuo pagrindinio daikto. Tai vertintina teigiamai, nes atitinka Lietuvos teisės aktuose (2000 m. CK 4.19 straipsnis) ir teisės

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m.. birželio 6 d. nutartis B. Šironienė ir V. Svičiulis v. O. Kučinskienė, A. Kučinskas ir Kauno miesto savivaldybė Nr. 3K-3-652/2001, kat. 15.2.1.1; 16.1; 19.3; 25.3; 87.2.

⁸³ GAIVENIS, V. Priklausinys ir jo likimas. *Socialistinė teisė*, 1998, Nr. 2, p. 40-42.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 spalio 5 d. nutartis c. b. AB „VST“ v. BAB „Dara“ Nr. 3K-3-450/2005, kat. 30.3; 22.1.

moksle (daikto paskirties teisinę reikšmę pabrėžia V. Staskonis,⁸⁵ A. Taminskas,⁸⁶ apie daikto funkcijas kalba V. Pakalniškis⁸⁷) įtvirtintą priklausinio sampratą. Vis dėlto pažymėtina, kad nors daikto paskirtis yra ypač teisiškai reikšminga aplinkybė, bet galutiniam daikto pripažinimui priklausiniu svarbu yra nustatyti juridiskai reikšmingų faktų sudėtį. Ji buvo detaliau analizuojama kalbant apie teisiškai reikšmingą pagrindinio daikto ir priklausinio ryšį.

3. 5. 2. 2. Pagrindinių daiktų ir jų priklausinių skaičiaus problema

Situacija, kai pagrindinis daiktas turi ne vieną, o keletą priklausinių yra itin dažna. Pavyzdžiui, gyvenamojo namo priklausiniais gali būti ūkinis pastatas, pirtis ir šulinys, gyvenamojo buto priklausiniais gali būti balkonas ir rūsyje esantis sandėliukas ir t. t. Visus priklausinius ištinka pagrindinio daikto likimas, jeigu įstatymas ar sutartis nenumato kitaip.

Tačiau galimos situacijos, kai keli pagrindiniai daiktai turi vieną bendrą priklausinį. Pavyzdžiui, keli gyvenamieji butai gali turėti bendrą priklausinį – balkoną, laiptinę,⁸⁸ palėpę ir pan. Tokiais atvejais kyla probleminis klausimas – kurio pagrindinio daikto likimui paklūsta priklausinys.

Analizuojant šią situaciją, pirmiausia reikia nustatyti, ar daiktas iš tiesų yra abiejų pagrindinių daiktų priklausinys. Tai nustatoma pagal anksčiau jau aptartus priklausinių būdingus požymius. Antra, reikia nustatyti, ar pagrindiniai daiktai priklauso tam pačiam, ar skirtingiems savininkams. Jeigu skirtingiems savininkams, tada trečia – reikia nustatyti, ar yra galimybė abiem savininkams naudotis priklausiniu. Į visus klausimus atsakius teigiamai, priklausinys pripažįstamas esantis bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektu.⁸⁹

⁸⁵ ŽERUOLIS, J., et al. *Tarybinė civilinė teisė. I dalis*. Vilnius: Mintis, 1975, p. 120.

⁸⁶ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Vilnius: Vija, 1997, p. 246.

⁸⁷ PAKALNIŠKIS, Vytautas. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71 (63), p. 80.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 6 d. nutartis B. Šironienė ir V. Svičiulis v. O. Kučinskienė, A. Kučinskas ir Kauno miesto savivaldybė Nr. 3K-3-652/2001, kat. 15.2.1.1; 16.1; 19.3; 25.3; 87.2.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. M. Jonutis v. K. Bogdanskienė Nr. 3K-3-506/1999, kat. 36, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių

Taigi atsakant į klausimą apie priklausinio teisinį likimą, atsižvelgiama į tokio priklausinio specifiką – buvimą bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektu. Pagal bendrą taisyklę priklausinį ištinka pagrindinio daikto likimas, jeigu įstatymas arba sutartis nenustato kitaip. Šiuo atveju įstatymas (2000 m. CK 4.72-4.85 straipsniai) numato specialius reikalavimus priklausinio valdymui, naudojimui ir disponavimui. Todėl priklausinio likimas nustatomas bendraturčių sutarimu. Ginčai dėl naudojimosi bendru turtu sprendžiami 2000 m. CK 4.72-4.85 straipsnių nustatyta tvarka. Taigi priklausinio, tarnaujančio keliems pagrindiniams daiktams teisinį likimą nustato bendraturčiai savo sutarimu arba esant ginčui – teismas.

3. 5. 3. Administravimo sistemos duomenų apie priklausinį teisinę reikšmę

Lietuvos teismų praktikoje bylose, susijusiose su pagrindiniais daiktais ir jų priklausiniais, dažnai susiduriama su informacija, kurią apie minėtus daiktus pateikia šiuolaikinė nekilnojamojo turto administravimo sistema. Pavyzdžiui, dažnai remiamasi tokiais duomenimis: daikto teisine registracija, daikto kadastriniais duomenimis, daikto adresu, inventorizacijos indeksais, detaliaisiais planais ir kt. Šioje darbo dalyje bus nagrinėjama tokių duomenų teisinė reikšmė išskiriant pagrindinį daiktą ir jo priklausinį.

Lietuvos nekilnojamojo turto administravimo sistema susideda iš trijų pagrindinių dalių: Nekilnojamojo turto kadastro, Nekilnojamojo turto registro ir Nekilnojamojo turto vertinimo.⁹⁰ Nagrinėjamai problemai aktualūs yra nekilnojamojo turto kadastro ir nekilnojamojo turto registro pateikiami duomenys, todėl jie bus analizuojami detaliau.

Pagal LR nekilnojamojo turto kadastro įstatymo⁹¹ 2 straipsnio 2 dalį Nekilnojamojo daikto kadastro duomenys – tai duomenys, apibūdinantys nekilnojamojo daikto dislokaciją, žemės gamtines ir ūkines savybes, statinių geometrinius parametrus bei nekilnojamųjų daiktų naudojimo sąlygas. Taigi nekilnojamojo turto kadastro sistema apibūdina nekilnojamojo turto objektus bei padeda išsiaiškinti, kur yra nekilnojamojo

bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. A. M. v. A. G. ir J. G. Nr. 3K-3-527/2007, kat. 22.1; 30.2; 30.9.1(S).

⁹⁰ GASILIONIS, A., KASPERAVIČIUS, R. *Nekilnojamojo turto administravimas*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2006, p. 10.

⁹¹ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 58-1704).

turto objektas ir kokios kiekybinės jo charakteristikos.⁹² Ši sistema kaupia informaciją apie daikto fizinį dydį ir jo formą, taip pat duomenis apie jo vertę ir panaudojimą.⁹³

Pagal LR nekilnojamojo turto registro įstatymo 2 straipsnį Nekilnojamojo turto registro paskirtis yra nekilnojamųjų daiktų, nuosavybės bei kitų daiktinių teisių į šiuos daiktus, šių teisių suvaržymų, įstatymų nustatytų juridinių faktų registravimas, oficialios informacijos apie registre sukauptus duomenis teikimas. Taigi nekilnojamojo turto registro sistema užtikrina nekilnojamojo turto objektų ir teisių į juos juridinį statusą bei pateikia duomenis apie tai, kas valdo šiuos objektus ir koku būdu.⁹⁴ Ji labiau koncentruota į abstrakčias su daiktu susijusias teises.⁹⁵

Apibendrinant galima pasakyti, kad nors tam tikri abiejose administravimo sistemose esantys duomenys sutampa, Nekilnojamojo turto registro dėmesys sutelkiamas į teisinius aspektus, o Nekilnojamojo turto kadastro – į fiskalinį bei išteklių potencialą. Tačiau abiejų sistemų duomenų teisinė galia yra vienoda: juose įrašyti duomenys nuo jų įrašymo laikomi teisingais ir išsamiais, kol jie nepakeisti arba nenuginčyti įstatymų nustatyta tvarka. Ši taisyklė praktikoje sukelia nemažai problemų, kurios bus analizuojamos detaliau.

3. 5. 3. 1. Nekilnojamojo turto registro duomenų apie priklausinius teisinę reikšmę

Nekilnojamojo turto registro duomenų teisinę reikšmę galima nustatyti iš Lietuvos teisės aktų nuostatų ir Lietuvos teismų praktikos suformuluotų pozicijų. Pirma, pagal LR nekilnojamojo turto registro įstatymo 10 straipsnio 1 dalį Nekilnojamojo turto registre nekilnojamieji daiktai registruojami kaip nekilnojamojo daikto priklausiniai įstatymų nustatytais atvejais arba tų daiktų savininko prašymu priklausinių duomenis įrašant į pagrindinio nekilnojamojo daikto registro įrašą. Tai reiškia, kad Nekilnojamojo

⁹² GASILIONIS, A., KASPERAVIČIUS, R. *Nekilnojamojo turto administravimas*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2006, p. 11.

⁹³ EUROPOS EKONOMINĖ KOMISIJA. *Nekilnojamojo turto vienetų ir identifikatorių gairės*. Vertė ir leido valstybės įmonė Registrų centras. Niujorkas ir Ženeva: JT, 2004, p. 2.

⁹⁴ GASILIONIS, A., KASPERAVIČIUS, R. *Nekilnojamojo turto administravimas*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2006, p. 11.

⁹⁵ EUROPOS EKONOMINĖ KOMISIJA. *Nekilnojamojo turto vienetų ir identifikatorių gairės*. Vertė ir leido valstybės įmonė Registrų centras. Niujorkas ir Ženeva: JT, 2004, p. 2.

turto registre gali būti informacija apie nekilnojamojo daikto priklausinius, bet nebūtinai (tas atvejis, kai dėl tam tikrų priežasčių pagrindinio daikto savininkas neįregistruoja daikto kaip priklausinio), todėl nekilnojamojo turto registro duomenys gali padėti nustatyti pagrindinio daikto priklausinius, bet ne visada. Antra, pagal LR civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo⁹⁶ 31 straipsnio 2 dalį (Jeigu tam pačiam asmeniui nuosavybės teise priklausantis žemės sklypas ir ant jo esantys statiniai iki Civilinio kodekso įsigaliojimo buvo įregistruoti Nekilnojamojo turto registre atskirais objektais, statiniai laikomi žemės sklypo priklausiniais, kai savininko prašymu padaromi specialūs pakeitimai šiame registre) ir pagal LR Nekilnojamojo turto registro įstatymo 10 straipsnio 5 dalį (jeigu asmuo, perleisdamas nuosavybės teisę į pagrindinį daiktą, pasilieka nuosavybės teisę į priklausinį, registruojant nuosavybės teisę į pagrindinį daiktą, priklausinys perregistruojamas kaip atskiras nekilnojamojo turto objektas jo duomenis perkeliant į nekilnojamojo daikto registro įrašą arba perregistruojamas kaip kito pagrindinio daikto priklausinys) priklausinio teisinis statusas gali pasikeisti. Akivaizdu, kad įstatymai suderinti su 2000 m. CK nuostatomis numato, kad priklausinio buvimą ar nebuvimą lemia savininko valia, o ją atitinkamai turi atspindėti Nekilnojamojo turto registro duomenys. Todėl priklausinio egzistavimą lemia ne teisinė registracija, o faktinė situacija: ryšiai tarp daiktų, savininko valia ar kitos įstatyme nurodytos aplinkybės. Trečia, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformulavo taisyklę, kad priklausinį ištinka pagrindinio daikto likimas ir tuo atveju, kai priklausinys nebuvo įregistruotas.⁹⁷ Vadinas, daikto teisinė registracija ar neregistravimas nekeičia faktinių aplinkybių. Dar daugiau – pažymėtina, kad klausimas, ar daiktas pripažintinas priklausiniu yra savarankiškas ir nėra sprendžiamas remiantis teisinės daikto registracijos buvimu ar nebuvimu.⁹⁸

⁹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. A. Kazlova, V. Michailinas v. A. Dabužinskas, V. Dabužinskas, K. Stankevičius, Molėtų rajono savivaldybė, Registrų centro Utenos filialas Nr. 3K-3-1051/2003, kat. 23, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybė v. L. Staniulevičiūtė, J. Staniulevičienė, K. Staniulevičius, Vilniaus apskrities viršininko administracija, valstybės įmonė Registrų centras, Nr. 3K-3-595/2005, kat.22.1; 30.3; 30.6 ir kt.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. J. U. v. UAB „IJO“, Nr. 3K-3-453/2006, kat. 22.1; 30.12; 33 (S).

Taigi galima padaryti keletą išvadų apie Nekilnojamojo turto registro duomenų teisinę reikšmę, kurios formuluojamos pagal minėtų duomenų buvimą ar nebuvimą. Pirmą, jeigu Nekilnojamojo turto registras pateikia informacijos apie priklausinių buvimą, taikoma taisyklė, kad registro duomenys yra laikomi teisingais ir išsamiais, kol jie nepakeisti arba nenuginčyti įstatymų nustatyta tvarka. Nuginčyti ar pakeisti registro duomenis turi pareigą šalis, kuri prieštarauja registro pateikiamai informacijai. Vadinasi, laikantis įstatyme nustatytos tvarkos registro duomenis galima pakeisti ar nuginčyti. Antra, jeigu Nekilnojamojo turto registre nėra informacijos apie priklausinių buvimą, negalima galutinai teigti, kad priklausinių nėra. Turi būti analizuojama faktinė situacija ir daiktų tarpusavio ryšiai bei kitos reikšmingos aplinkybės. Dėl to registro duomenys yra reikšmingi, kaip informaciją pateikiantis šaltinis, tačiau nėra absoliutus pagrindas išspręsti su pagrindiniu daiktu ir jo priklausiniu susijusias problemas.

3. 5. 3. 2. Nekilnojamojo turto objekto kadastrinių duomenų teisinė reikšmė

Nekilnojamojo turto objekto kadastriniai duomenys yra pateikiami nekilnojamojo turto objektų kadastrinių matavimų bylose, inventorizacijos bylose, techninės apskaitos bylose. Lietuvos teismų praktikoje gausu atvejų, kai sprendžiant daikto pripažinimo ar nepripažinimo priklausiniu klausimą buvo analizuojami minėti dokumentai.⁹⁹ Pagrindinio daikto ir priklausinio santykių analizei reikšmingi yra du klausimai: pirma – ar kadastriniai duomenys turi teisinę reikšmę apskritai ir jei taip, tai antra – kokia ta teisinė reikšmė.

Atsakant į klausimą, ar kadastriniai duomenys turi teisinę reikšmę, galimos kelios pozicijos. Pagal pirmąją, kadastriniai duomenys visada parodo, ar daiktas turi priklausinių ir kokie jie. Pavyzdžiui, pažymėjimas buto techninės apskaitos byloje, kad pusė balkono yra buto priklausinys, įrodo, kad pagrindinis daiktas – butas – turi

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybė v. L. Staniulevičiūtė, J. Staniulevičienė, K. Staniulevičius, Vilniaus apskrities viršininko administracija, valstybės įmonė Registrų centras, Nr. 3K-3-595/2005, kat.22.1; 30.3; 30.6; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 22 d. nutartis c. b. L. Dėdienė ir Ž. Tamašauskienė v. Vilniaus miesto savivaldybės taryba Nr. 3K-3-1002/2003, kat. 25.2; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 13 d. nutartis c. b. D. Misevičienė v. O. Ulevičienė Nr. 3K-3-279/2002, kat. 30.7; 23 ir kt.

priklausinį – balkoną;¹⁰⁰ taip pat jeigu inventORIZAVIMO dokumentuose grafoje „rūsiai ir kiti“ nurodyta „lauke yra“, tai įrodo, kad pagrindinis daiktas turi priklausinį,¹⁰¹ jeigu inventORIZACIJOS dokumentuose nėra jokių duomenų apie pastato priklausinius, tai ginčo statinys negali būti laikomas priklausiniu¹⁰² ir kt. Antroji pozicija nurodo, kad kadastriniai duomenys neturi reikšmės atsakant į klausimą apie pagrindinio daikto ir jo priklausinio santykį, nes priklausiniai nėra Nekilnojamojo turto kadastro objektai.¹⁰³ Analizuojant šią poziciją, būtina atriboti Nekilnojamojo turto kadastro objektą ir kadastrinių duomenų objektą. Nekilnojamojo turto kadastro objektas yra pats nekilnojamas daiktas, kurio apibūdinimą pateikia LR nekilnojamojo turto kadastro įstatymo 5 straipsnis. Priklausiniai negali būti atskirais Nekilnojamojo turto kadastro objektais, tačiau tai nereiškia, kad Nekilnojamojo turto kadastre negali būti informacijos apie juos. Kadastrinių duomenų objektas yra informacija apie nekilnojamuosius daiktus (žemę ir statinius), nurodyta LR nekilnojamojo turto kadastro įstatymo 6 straipsnyje. Taigi informacija apie nekilnojamuosius daiktus gali apimti ir duomenis apie priklausinius. Pavyzdžiui, pagal Nekilnojamojo turto kadastro nuostatų¹⁰⁴ 36.3.8. punktą žemės sklypo plane sutartiniais ženklais išbraižomi pastatų (išskyrus laikinuosius ir nesudėtingus, kuriems nereikia statybos leidimo) ir kitų statinių kontūrai (įrašomi koordinuotų kampų numeriai ir nurodomi statinių tipai). Taigi apibendrinant abi pozicijas pažymėtina, kad Nekilnojamojo turto kadastras pateikia informaciją apie pagrindinį daiktą ir jo priklausinį, duomenų teisinė galia (juose įrašyti duomenys nuo jų įrašymo laikomi teisingais ir išsamiais, kol jie nepakeisti arba nenuginčyti įstatymų nustatyta tvarka) nulemia tokios informacijos aktualumą, todėl pripažintina, kad nekilnojamojo daikto kadastriniai duomenys turi teisinę reikšmę. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. M. Jonutis v. K. Bogdanskienė Nr. 3K-3-506/1999, kat. 36

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybė v. L. Staniulevičiūtė, J. Staniulevičienė, K. Staniulevičius, Vilniaus apskrities viršininko administracija, valstybės įmonė Registrų centras, Nr. 3K-3-595/2005, kat.22.1; 30.3; 30.6.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. J. U. v. UAB „IJO“, Nr. 3K-3-453/2006, kat. 22.1; 30.12; 33 (S).

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. J. U. v. UAB „IJO“, Nr. 3K-3-453/2006, kat. 22.1; 30.12; 33 (S).

¹⁰⁴ Nekilnojamojo turto kadastro nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 534 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 41-1539).

Aukščiausiasis Teismas remdamasis minėtais duomenimis sprendžiant su pagrindiniu daiktu ir jo priklausiniu susijusias problemas.

Tačiau negalima sutikti su nuomone, kad kadastriniai duomenys visada ir galutinai atsako į probleminius klausimus, kylančius dėl pagrindinių daiktų ir jų priklausinių. Pirma, Nekilnojamojo turto kadastro duomenys tik parodo ir įtvirtina, kokia yra faktinė situacija, o jos pačios nesukuria. Todėl faktiškai pasikeitus pagrindinio daikto ir jo priklausinio santykiui (pavyzdžiui, savininkas nugriauna ūkinį pastatą, esantį nuosavame žemės sklype), atitinkamai keičiami ir Nekilnojamojo turto kadastro duomenys. Antra, įstatymas, teismų praktika ir teisės doktrina pagrindinį daiktą ir priklausinį atskiria ir identifikuoja pagal kitus reikšmingus požymius, o ne pagal jų įforminimą Nekilnojamojo turto kadastre. Taigi nekilnojamojo daikto kadastriniai duomenys yra priemonė išsiaiškinti faktinę situaciją: jie pateikia informaciją apie daiktų ryšius, kurie ir nulemia daiktų tarpusavio santykių kvalifikaciją.

3. 5. 3. 3. Daikto adreso teisinė reikšmė

Lietuvos teismų praktika¹⁰⁵ yra susidūrusi su daikto adreso teisinės reikšmės problema. Egzistuoja nuomonė, kad jeigu dviem nekilnojamiesiems daiktams yra suteiktas tas pats adresas, tai vienas iš tų daiktų yra pagrindinis, o kitas yra jo priklausinys. Yra ir priešinga pozicija, kad adresas parodo tik daikto buvimą konkrečioje vietoje, o ne santykį tarp daiktų. Analizuojant abi pozicijas, pažymėtina, kad pagal Adresų formatavimo taisyklių¹⁰⁶ 3 punktą adresas valstybės ir savivaldybių informacinėse sistemose yra skaitmeniniais kodais ir tekstiniais duomenimis išreikšta konkreti nekilnojamojo daikto buvimo vieta Lietuvos Respublikos teritorijoje. Vadinasi, teisingas yra teiginys, kad adresas parodo nekilnojamojo daikto buvimo vietą, tačiau tai dar savaime nereiškia, kad jis neparodo daiktų tarpusavio santykio. Minėtų taisyklių 5 punktas nurodo, kad adreso objektu nėra tie pastatų priklausiniai, laikinieji pastatai, kurie negali būti suformuoti kaip atskiri nekilnojamieji daiktai. Vadinasi, kalbant apie

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 19 d. nutartis c. b. J. M. (J. M.) v. Vilniaus miesto savivaldybė Nr. 3K-3-581/2006, kat. 22.1; 30.6(S).

¹⁰⁶ Adresų formatavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 2092 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 127-5753).

nekilnojamuosius daiktus priklausinys negali turėti kito adreso nei pagrindinis daiktas. Taigi jeigu du nekilnojamieji daiktai turi tą patį adresą, tai būtina nustatyti tų daiktų tarpusavio santykį. Pagrindinis daiktas yra toks, kuris gali būti savarankišku teisinių santykių objektu, o toks nekilnojamas daiktas pagal Adresų formatavimo taisyklių¹⁰⁷ 4 punktą patenka į adreso objektų sąrašą (pagrindinis reikalavimas – gali būti suformuoti kaip atskiras nekilnojamas daiktas). Taigi darytina išvada, kad du pagrindiniai nekilnojamieji daiktai negali turėti to paties adreso. Vadinasi, jeigu du nekilnojamieji daiktai turi tą patį adresą, tai jie gali būti tik pagrindinis daiktas ir jo priklausinys. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad pagal Numerių pastatams, patalpoms ir butams suteikimo, keitimo ir apskaitos taisyklės ir pavadinimų gatvėms, pastatams, statiniams ir kitiems objektams suteikimo, keitimo ir įtraukimo į apskaitą taisyklės¹⁰⁸ nekilnojamojo daikto adresas gali būti keičiamas. Nekilnojamojo daikto savininko valia gali pakeisti adreso objektą (pavyzdžiui, sujungti du sklypus, nugriauti pastatą ir pan.).

Apibendrinant pažymėtina, kad daikto adresas parodo nekilnojamojo daikto buvimo vietą ir gali parodyti daiktų tarpusavio santykį. Tačiau nekilnojamojo daikto adresas yra daiktų suskirstymo į pagrindinius daiktus ir jų priklausinius pasekmė, o ne priežastis. Todėl nekilnojamojo daikto adresas yra aplinkybė, į kurią atsižvelgiama sprendžiant ar daiktas yra priklausinys, bet nėra lemiamas kriterijus.

¹⁰⁷ Adresų formatavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 2092 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 127-5753).

¹⁰⁸ Numerių pastatams, patalpoms ir butams suteikimo, keitimo ir apskaitos taisyklės ir pavadinimų gatvėms, pastatams, statiniams ir kitiems objektams suteikimo, keitimo ir įtraukimo į apskaitą taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. lapkričio 27 d. nutarimu Nr. 1395 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1996, Nr. 116-2723).

Išvados

1. Išanalizavus užsienio valstybių pateikiamas daikto sampratas, Lietuvą galima priskirti toms valstybėms, kurios: pirma, pateikia daikto apibrėžimą civiliniame kodekse, antra, daikto sąvoką vartoja kaip pamatinę sąvoką, trečia, iš romėnų teisės perėmė siaurąją *res* sampratą. Lyginant su kitomis valstybėmis (net ir pačiomis panašiausiomis) galima išskirti tokius Lietuvos teisėje įtvirtintos daikto sampratos ypatumus:

- 2000 m. CK pateikia daikto apibrėžimą, kurį palyginus su kitose valstybėse pateiktais, pažymėtina, kad tai nėra iš daiktų skirstymo išplaukiantis ar iš kitų teisinių nuostatų numanomas apibrėžimas, o aiškus ir tikslus apibrėžimo formulavimas atskirame straipsnyje;
- 2000 m. CK nepateikia tikslaus turto apibrėžimo, todėl daikto apibrėžimas turi ypatingą reikšmę;
- 2000 m. CK nuosekliai įtvirtina siaurąją *res* sampratą: Lietuvai nebūdingi atskiri kitose valstybėse pasitaikantys plačiosios *res* sampratos požymiai.

2. Daiktų skirstymas į pagrindinius ir antraeilius yra specifinis palyginti su kitomis daiktų klasifikacijomis:

- nagrinėjama klasifikacija yra reikšminga tik tada, kai egzistuoja keletas tarpusavyje susijusių daiktų, kurių vienas (vieni) yra pagrindinis, o kitas (kiti) – antraeilis daiktais;
- tam, kad pagrindinių ir antraeilių daiktų išskyrimas turėtų teisinę reikšmę, turi būti keletas tarpusavyje susijusių daiktų;
- nustatymas, ar tam tikri daiktai yra pagrindinis ir antraeilis, susijęs su konkrečios situacijos aplinkybių vertinimu, t. y. fakto klausimas.

3. Esminės pagrindinio daikto dalis atskirti nuo priklausinių galima pagal šių antraeilių daiktų požymių skirtumus:

- priklausinys yra savarankiškas antraeilis daiktas, o esminėms pagrindinio daikto dalims šis požymis nebūdingas;
- skiriasi esminių pagrindinio daikto dalių sąsaja su pagrindiniu daiktu (susiję taip neatskiriamai, kad be jų pagrindinis daiktas negalėtų būti naudojamas pagal paskirtį arba būtų pripažintas nevisaverčiu) ir priklausiniui būdingas tarnavimo požymis.

Tačiau šie skirtumai negali būti absoliutinami, nes galimos situacijos, kai tas pats daiktas yra esminė vieno pagrindinio daikto dalis ir kartu kito pagrindinio daikto priklausinys.

4. Pagrindinio daikto vaisiai, produkcija ir pajamos yra glaudžiai susiję ir gali būti išskirti į vieną antraeilių daiktų grupę, nes:

- šių antraeilių daiktų sampratos yra priklausomos viena nuo kitos – nuo to, kaip suprantami vaisiai, produkcija ar pajamos priklauso, ar bus išskiriami ir kokia apimtį turės kiti šios grupės antraeilieji daiktai;
- istoriškai visi šie antraeilieji daiktai nėra teisinio reglamentavimo naujovė Lietuvoje, todėl su jais siejamos daugiau teorinės nei praktinės Lietuvos teisės problemos;
- jų teisinis reguliavimas analogiškas: pirma, įstatymas numato vienodas teises pasekmes (priklauso pagrindinio daikto savininkui, jeigu įstatymas ar sutartis nenumato kitaip), antra, įstatymas numato daug išimčių, kai šie antraeilieji daiktai nepriklauso pagrindinio daikto savininkui.

5. Daiktas yra priklausinys tada, kai tarp pagrindinio daikto ir jam tarnaujančio daikto yra funkcinis ryšys. Tam būtina nustatyti juridiskai reikšmingų faktų sudėtį. Tai reiškia, kad:

- funkcinis priklausinio ir pagrindinio daikto ryšys gali būti nustatomas tik analizuojant ir vertinant konkrečios situacijos aplinkybes;
- daikto pripažinimui priklausiniu reikia išanalizuoti visas teisiškai reikšmingas aplinkybes, iš kurių ne kuri nors viena, o jų visetas nulems daikto pripažinimą ar nepripažinimą priklausiniu;
- juridiniai faktai turi būti nustatomi visi, bet jie turi nevienodą reikšmę.

6. Administravimo sistemos duomenys yra reikšmingi, kaip informaciją pateikiantis šaltinis, tačiau nėra absoliutus pagrindas išspręsti su pagrindiniu daiktu ir jo priklausiniu susijusias problemas, nes:

- minėti duomenys tik parodo ir įtvirtina, kokia yra faktinė situacija, o jos pačios nesukuria;
- įstatymas, teismų praktika ir teisės doktrina pagrindinį daiktą ir priklausinį atskiria ir identifikuoja pagal kitus reikšmingus požymius.

Literatūros sąrašas

1. Teisės aktai:

- 1) 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso redakcija, galiojusi iki 2001 m. birželio 31 d. (Valstybės žinios, 1964, Nr.19-138)
- 2) Lietuvos Respublikos miškų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 96-1872).
- 3) Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1996, Nr. 100-2261).
- 4) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII–1864 (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74–2262.
- 5) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).
- 6) Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 58-1704).
- 7) Butų privatizavimo, pardavimo ir naudojimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 534 (redakcija, galiojusi iki 2001 rugpjūčio 11 d.) (Valstybės žinios, 1991, Nr. 28-765).
- 8) Numerių pastatams, patalpoms ir butams suteikimo, keitimo ir apskaitos taisyklės ir pavadinimų gatvėms, pastatams, statiniams ir kitiems objektams suteikimo, keitimo ir įtraukimo į apskaitą taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. lapkričio 27 d. nutarimu Nr. 1395 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1996, Nr. 116-2723).
- 9) Nekilnojamojo turto kadastro nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 534 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 41-1539).
- 10) Adresų formatavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 2092 (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 127-5753).

- 11) 1804 m. Prancūzijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą:
http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#TITLE%20ONE%20of%20the%20various.
- 12) 1812 m. Austrijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.ibiblio.org/ais/abgb1.htm>.
- 13) 1938 m. Latvijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą:
<http://www.ttc.lv/lv/publikacijas/civillikums.pdf>.
- 14) 1942 m. Italijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą:
http://www.jus.unitn.it/cardoza/obiter_dictum/codciv/codciv.htm.
- 15) 1994 m. Kanados Kvebeko provincijos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą:
http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ/CCQ_A.html.
- 16) 1994 m. Rusijos civilinis kodeksas su pakeitimais ir papildymais) [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.russian-civil-code.com/>.

2. Specialioji literatūra:

- 1) BABIEDAITĖ, Sandra. Pagrindiniai ir antraeiliai daiktai pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą: magistro darbas. Vilnius, 2005.
- 2) EUROPOS EKONOMINĖ KOMISIJA. *Nekilnojamojo turto vienetų ir identifikatorių gairės*. Vertė ir leido valstybės įmonė Registrų centras. Niujorkas ir Ženeva: JT, 2004.
- 3) GAIVENIS, V. Priklausinys ir jo likimas. *Socialistinė teisė*, 1998, Nr. 2.
- 4) GASILIONIS, A.; KASPERAVIČIUS, R. *Nekilnojamojo turto administravimas*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2006.
- 5) JONAITIS, Marius. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei: daktaro disertacija. Vilnius, 2005.

- 6) MIKELĖNAS, Valentinas. Naujų kodeksų privatinės teisės srityje svarstymo, priėmimo ir įgyvendinimo problemos. *Teisės problemos*, 2000, Nr. 2.
- 7) MIKELĖNAS, Valentinas; VILEITA, Alfonsas; TAMINSKAS, Algirdas. *Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2003.
- 8) MIKELĖNAS, Valentinas. Šiuolaikinės civilinės teisės raida, tendencijos ir perspektyvos. *Mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Justitia, 2007.
- 9) NEKROŠIUS, Ipolitas; NEKROŠIUS, Vytautas; VĖLYVIS, Stasys. *Romėnų teisė*. Vilnius: Vijusta, 1996.
- 10) NEKROŠIUS, Ipolitas; NEKROŠIUS, Vytautas; VĖLYVIS, Stasys. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999.
- 11) PAKALNIŠKIS, Vytautas. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71 (63).
- 12) SAULIŪNAS, Darius. Lietuva turi naują Civilinį kodeksą. *Justitia*, 2000, Nr. 4-5 (28-29).
- 13) VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė*. Vilnius: Vijusta, 1997.
- 14) ŽERUOLIS, J., et al. *Tarybinė civilinė teisė*. Vilnius: Mintis, 1975.
- 15) СТЕЖКО, В. Г. *Римское право*. Рига: Балтийский русский институт, 2001.
- 16) ХУТЫЗ, М. Х. *Римское частное право*. Москва: Былина, 1994.

3. Teismų sprendimai:

- 1) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. M. Jonutis v. K. Bogdanskienė Nr. 3K-3-506/1999, kat. 36.
- 2) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 29 d. nutartis c. b. Z. Lekienė v. J. Zujevas, Nr. 3K-3-1018/2001, kat. 25.6.1; 115.
- 3) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 3 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. UAB „Vaidluvė“, AB „Linas“, UAB „Didysis Arkanas“ Nr. 3K-3-406/2000, kat. 14.

- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. A. Dambrauskienė v. J. A. Malcevičienė, G. Petrauskaitė, R. Ramanauskas, J. Ramanauskienė, B. Malcevičius, P. Višinskas, Klaipėdos apskrities viršininko administracijai, Antstolių kontorai prie Klaipėdos miesto apylinkės teismo, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonei Klaipėdos filialui Nr. 3K-3-448/2001, kat. 25.8.2; 16.1; 23.
- 5) Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m.. birželio 6 d. nutartis B. Šironienė ir V. Svičiulis v. O. Kučinskienė, A. Kučinskas ir Kauno miesto savivaldybė Nr. 3K-3-652/2001, kat. 15.2.1.1; 16.1; 19.3; 25.3; 87.2.
- 6) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 13 d. nutartis c. b. D. Misevičienė v. O. Ulevičienė Nr. 3K-3-279/2002, kat. 30.7; 23 ir kt.
- 7) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 13 d. nutartis c. b. E. R. Ravaitis v. M. Liutvinas, Ž. Kardelis, J. Misevičienė, J. Dambrauskienė, D. Navakauskas, J. Navakauskienė Nr. 3K-3-426/2002, kat. 23; 25.8.2.
- 8) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 20 d. nutartį c. b. A. Kazlova, F. Michailinas, V. Michailinas v. K. Stankevičius, A. Dabužinskas, V. Dabužinskas, Molėtų rajono savivaldybė, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės Utenos filialas Nr. 3K-3-743/2002, kat. 15.2.1.1; 18.4; 23.
- 9) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 26 d. nutartis c. b. E. Šidlauskienė v. D. Bernotaitė Nr. 3K-3-397/2003, kat. 25.8.2; 23.
- 10) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 2 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybės valdyba v. G. Šova, J. Šovienė Nr. 3K-3-451/2003, kat. 25.2, 25.6.1, 25.8.1.
- 11) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 22 d. nutartis c. b. L. Dėdienė ir Ž. Tamašauskienė v. Vilniaus miesto savivaldybės taryba Nr. 3K-3-1002/2003, kat. 25.2.

- 12) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. A. Kazlova, V. Michailinas v. v. A. Dabužinskas, V. Dabužinskas, K. Stankevičius, Molėtų rajono savivaldybė, Registrų centro Utenos filialas Nr. 3K-3-1051/2003, kat. 23.
- 13) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. V. Vygelio individuali paruošų įmonė „Vygis“ v. UAB „Varėnos šiluma“, SP UAB „Varėnos vandenys“ Nr. 3K-3-314/2004, kat. 15.2.1.1; 25.7.
- 14) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2004 m. birželio 9 d. nutartis c. b. L. Fondis v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija Nr. 3K-3-310/2004, kat. 25.6.1; 40.4; 40.6.
- 15) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 20 d. nutartis c. b. T. Jakimovič v. B. Zokaitytė, R. Vilčiauskas, D. D. Petraškevičienė, R. J. Petraškevičius, D. Urbonavičiūtė, Vilniaus miesto savivaldybės valdyba, Vilniaus miesto Senamiesčio seniūnija Nr. 3K-3-4561/2004, kat. 16.1.
- 16) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 9 d. nutartis c. b. UAB „Mūsų laikas“ v. UAB „Vorto“, A. Bosas Nr. 3K-3-88/2005, kat. 30.3; 114.4; 114.5.
- 17) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 5 d. nutartis c. b. AB „VST“ v. BAB „Dara“ Nr. 3K-3-450/2005, kat. 30.3; 22.1.
- 18) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 10 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybės taryba v. R. Karosaitė, A. Anilionis Nr. 3K-3-468/2005, kat. 22.1; 30.6.
- 19) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 21 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto savivaldybė v. L. Staniulevičiūtė, J. Staniulevičienė, K. Staniulevičius, Vilniaus apskrities viršininko administracija, valstybės įmonė Registrų centras, Nr. 3K-3-595/2005, kat. 22.1; 30.3; 30.6.

20) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. J. U. v. UAB „IJO“, Nr. 3K-3-453/2006, kat. 22.1; 30.12; 33 (S).

21) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 19 d. nutartis c. b. J. M. (J. M.) v. Vilniaus miesto savivaldybė Nr. 3K-3-581/2006, kat. 22.1; 30.6(S).

22) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. UAB „Premeda“ v. Tauragės rajono savivaldybės taryba Nr. 3K-3-367/2007, kat. 42.8; 50.1; 50.5.

23) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. A. M. v. A. G. ir J. G. Nr. 3K-3-527/2007, kat. 22.1; 30.2; 30.9.1(S).

4. Elektroniniai dokumentai:

1) Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas [Žiūrėta 2008-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.autoinfo.lt/webdic/>.

Santrauka

2001 m. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui dalis pagrindinių ir antraeilių daiktų teisinio reguliavimo buvo modifikuota, o kita dalis liko nepakitusi. Lietuvos teisė susidūrė su teorijoje ir praktikoje kylančiomis problemomis, susijusiomis su daiktų skirstymu į pagrindinius ir antraeilius. Magistro darbo tikslas yra išanalizuoti pagrindinių ir antraeilių daiktų instituto prigimtį, išnagrinėti pagrindinių ir antraeilių daiktų sampratą, šio skirstymo ypatumus ir reikšmę, o taip pat išskirti Lietuvos teisės teorijoje ir praktikoje kylančias problemas, susijusias su daiktų skirstymu į pagrindinius ir antraeilius, išanalizuoti jų sprendimo variantus ir juos įvertinti.

Magistro darbe nagrinėjama romėnų, Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje egzistuojanti daikto samprata, daiktų skirstymas į pagrindinius ir antraeilius apskritai bei konkrečios antraeilių daiktų rūšys: esminės pagrindinio daikto dalys, vaisiai, produkcija, pajamos ir priklausiniai. Magistro darbo tikslui pasiekti buvo išanalizuoti Lietuvos ir užsienio valstybių (Latvijos, Italijos, Kanados Kvebeko provincijos, Prancūzijos, Austrijos, Rusijos) teisinis reguliavimas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika ir Lietuvos teisės mokslo darbai, susiję su daiktų skirstymu į pagrindinius ir antraeilius.

Daugiausia praktinių Lietuvos teisės problemų yra susiję su priklausiniais ir esminėmis pagrindinio daikto dalimis, o su vaisiais, produkcija ir pajamomis siejama daugiau teorinio pobūdžio probleminiai klausimai. Magistro darbe šių problemų analizė atliekama įvertinant galimų sprendimų teigiamas ir neigiamas pasekmes, atitikimą įstatymų leidėjo tikslams ir atsižvelgiant į teisės doktrinoje pateikiamas nuomones bei jas palaikančius argumentus.

Summary

New Lithuanian Civil Code came into force in 2001. Part of legal regulation of principal and auxiliary things was modified. Another part was taken from the Civil Code, which was adopted in 1964. Lithuanian law met some theoretical and practical problems concerned with principal and auxiliary things. The purpose of this paper is to analyse the nature of principal and auxiliary things, to explore the peculiarities and significance of this classification, to analyse the conception of principal and auxiliary things, to identify relevant Lithuanian legal problems, to analyse their potential solutions and to evaluate them. Comparative, analytical and logical methods were used to achieve this purpose.

This paper analyses the conception of things, the classification of principal and auxiliary things generally and particular kinds of auxiliary things (essential parts of principal things, fruit, production, income and appurtenances) in Roman, Lithuanian and foreign countries' law. Legal regulation of Lithuania and foreign countries (Latvia, Italy, Quebec province of Canada, France, Austria Russia), the practice of Lithuanian Supreme Court and Lithuanian legal doctrine, concerned with principal and auxiliary things, was analysed in order to achieve the purpose of this paper.

The most part of practical problems of Lithuanian law are concerned with appurtenances and essential parts of principal things. Fruit, production and income usually are concerned with theoretical problems. Their analysis is based on evaluation of possible positive and negative effects, correspondence to purposes of legislator and correspondence to legal doctrine.